

Univerzita třetího věku pohledem organizátora

Marcela Strmisková

Bakalářská práce
2015

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Institut mezioborových studií
akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Marcela Strmisková**
Osobní číslo: **H138113**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Univerzita třetího věku pohledem organizátora**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v SR UTB ve Zlíně č. 7/2014, včetně příloh, případně podle dalších materiálů. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce. S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena na:

- popis historie a současnosti univerzit třetího věku v ČR coby součásti systému celoživotního vzdělávání se zaměřením na Univerzitu třetího věku Masarykovy univerzity;
- komplexní popis a analýzu organizačních aspektů realizace U3V na Masarykově univerzitě;
- návrh případných dílčích změn, které zkvalitní a zefektivní systém organizace U3V na Masarykově univerzitě.

Součástí práce bude komparativně deskriptivní analýza dat z kvantitativních a kvalitativních šetření realizovaných na U3V Masarykovy univerzity.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

ADAMEC, Petr a David KRYŠTOF. Univerzity třetího věku na vysokých školách. 1. vyd. Brno: Asociace univerzit třetího věku České republiky, 2011, 135 s. ISBN 978-80-210-5640-4.

CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 265 s. ISBN 978-80-247-1369-4.

MÜHLPACHR, Pavel. Gerontopedagogika. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009, 203 s. ISBN 978-80-210-5029-7.

PETŘKOVÁ, Anna a Rozália ČORNANIČOVÁ. Gerontagogika: úvod do teorie a praxe edukace seniorů : studijní texty pro distanční studium. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004, 92 s. ISBN 80-244-0879-1.

POKORNÁ, Andrea. Komunikace se seniory. 1. vyd. Praha: Grada, 2010, 158 s. ISBN 978-80-247-3271-8.

RABUŠICOVÁ, Milada a Ladislav RABUŠIČ. Učíme se po celý život?: o vzdělávání dospělých v České republice. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008, 339 s. ISBN 978-80-210-4779-2.

REIDL, Andreas. Senior - zákazník budoucnosti: marketing orientovaný na generaci 50+. 1. vyd. Brno: BizBooks, 2012, 256 s. ISBN 978-80-265-0018-6.

ŠERÁK, Michal. Zájmové vzdělávání dospělých. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009, 207 s. ISBN 978-80-7367-551-6.

Další literatura bude obsažena v Projektu bakalářské práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Petr Adamec, DiS.

Institut mezioborových studií

Datum zadání bakalářské práce:

15. prosince 2014

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2015

Ve Zlíně dne 15. prosince 2014

doc. Ing. Aněžka Lengálová, Ph.D.
děkanka

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
ředitel ústavu

Prohlašuji, že

- beru na vědomí, že odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí, že jeden výtisk bakalářské práce bude uložen v příruční knihovně Fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně a jeden výtisk bude uložen u vedoucího práce;
- byl/a jsem seznámen/a s tím, že na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 2 a 3 autorského zákona mohu užít své dílo – bakalářskou práci nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen připouští-li tak licenční smlouva uzavřená mezi mnou a Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně s tím, že vyrovnání případného přiměřeného příspěvku na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše) bude rovněž předmětem této licenční smlouvy;
- beru na vědomí, že pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tedy pouze k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům;
- beru na vědomí, že pokud je výstupem bakalářské práce jakýkoliv softwarový produkt, považují se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá. Neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji,

- že jsem na bakalářské práci pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.
- že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

V Brně 20.2.2015

MARCELA STRMISKOVÁ

Jméno, příjmení a podpis diplomanta

ABSTRAKT

Seniorské vzdělávání má v podobě univerzit třetího věku dlouhou tradici, a to nejen v České republice. Bakalářská práce přináší komplexní pohled na projektování a realizaci vzdělávacích aktivit pro seniory na příkladu konkrétní univerzity třetího věku. Teoretická část je zaměřena nejen na organizační aspekty, ale i na problematiku stárí a aktivního stárnutí nebo historii a současný stav univerzit třetího věku v České republice. Praktická část obsahuje analýzu spokojenosti posluchačů se vzděláváním na Univerzitě třetího věku Masarykovy univerzity s cílem navrhnout případná opatření ke zlepšení a zefektivnění organizace. Výhodiskem pro tuto analýzu jsou výsledky dotazníkových šetření realizovaných v předchozích dvou letech.

Klíčová slova:

Vzdělávání seniorů, univerzita třetího věku, aktivní stárnutí, analýza spokojenosti

ABSTRACT

Education of older people in the form of Universities of the Third age has a long-standing tradition not only within the Czech Republic. This bachelor's thesis brings a comprehensive view of planning and implementation of educational activities for older people based on an example of a specific university of the third age. Theoretical part of the thesis is concerned not only with organisational aspects but also with the issues of ageing and active ageing, history and present condition of the universities of the third age in the Czech Republic. Practical part contains an analysis of participant's satisfaction with education at the university of the third age at Masaryk University with the aim of suggesting possible improvement and streamlining measures. This analysis is based on the results of surveys carried out with the participants over the preceding two years.

Keywords:

Education of the Elderly, University of the Third Age, Active Ageing, Satisfaction Analysis

Ráda bych na tomto místě poděkovala panu Mgr. Petru Adamcovi, Ph.D. za jeho vstřícnost, trpělivost a podnětné připomínky při zpracování mé bakalářské práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

I	TEORETICKÁ ČÁST	9
1	STÁRNUTÍ A STÁŘÍ	10
1.1	DEMOGRAFICKÁ SITUACE	13
1.2	AKTIVNÍ STÁRNUTÍ A KVALITA ŽIVOTA	14
2	EDUKACE SENIORŮ	16
2.1	VÝCHODISKA A FUNKCE VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ	16
2.2	TEORIE A PRAXE VE VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ	18
2.3	OMYLY A MÝTY O VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ	20
3	FENOMÉN UNIVERZIT TŘETÍHO VĚKU	21
3.1	VZNIK A ROZVOJ UNIVERZIT TŘETÍHO VĚKU	21
3.2	UNIVERZITY TŘETÍHO VĚKU V ČESKÉ REPUBLICE	22
3.3	ASOCIACE UNIVERZIT TŘETÍHO VĚKU ČESKÉ REPUBLIKY	23
4	ORGANIZAČNÍ ASPEKTY UNIVERZITY TŘETÍHO VĚKU NA MASARYKOVĚ UNIVERZITĚ	25
4.1	ORGANIZAČNÍ SCHÉMA	25
4.2	STRUKTURA POSLUCHAČŮ	26
4.3	ZÁKLADNÍ PROGRAM U3V MASARYKOVY UNIVERZITY	27
4.4	PŘÍPRAVA, REALIZACE A EVALUACE VZDĚLÁVACÍCH AKTIVIT	28
4.4.1	Vzdělávací potřeby a návrh programu	28
4.4.2	Formy, metody a prostředky	29
4.4.3	Marketingové aktivity a komunikace se seniory	31
4.4.4	Finanční a personální zabezpečení	34
4.4.5	Evaluace a kvalita ve vzdělávání seniorů	37
II	PRAKTICKÁ ČÁST.....	40
5	ANALÝZA PRŮZKUMŮ SPOKOJENOSTI ÚČASTNÍKŮ U3V MU	41
5.1	VÝCHODISKA, CÍLE A OTÁZKY	41
5.2	METODOLOGIE	42
5.2.1	Cílová skupina respondentů	42
5.2.2	Metoda sběru dat	43
5.2.3	Návratnost dotazníků v jednotlivých kurzech	44
5.2.4	Organizace průzkumných šetření	45
5.2.5	Způsob zpracování dat.....	45
5.3	VÝSLEDKY A JEJICH INTERPRETACE	47
5.3.1	Sociodemografická struktura respondentů	47
5.3.2	Míra spokojenosti s celkovou úrovní vzdělávání na U3V MU	48
5.3.3	Míra spokojenosti s dílčími organizačními atributy vzdělávání na U3V MU	51
5.3.4	Analýza výsledků a zhodnocení realizovaných průzkumů.....	56
5.3.5	Návrhy řešení a opatření pro zlepšení organizace a zvýšení spokojenosti	59
5.3.6	Organizační a administrační náročnost jednotlivých forem dotazování.....	61
6	SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ	63
	ZÁVĚR.....	66
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	67
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	71
	SEZNAM OBRÁZKŮ	72
	SEZNAM TABULEK	73
	SEZNAM GRAFŮ	74
	SEZNAM PŘÍLOH	75

ÚVOD

Domnívám se, že by každému z nás mělo záležet na tom, aby si co nejdéle udržel co nejvyšší míru psychických i fyzických schopností a dovedností. Tato bakalářská práce pojednává o fenoménu univerzit třetího věku – tedy o jednom ze způsobů jak toho docílit. Univerzity třetího věku zprostředkovávají starším občanům nejen rozsáhlé množství vědomostí a poznatků ze všech možných vědních oborů, ale také možnosti jak se realizovat a prožívat volný čas. Mimo jiné plní výraznou sociální funkci a motivují je k dalším aktivitám. Zkušenosti organizátorů, a to nejen v České republice, potvrzují, že pro seniory je studium něčím, čeho si velmi cení. Jako jedna z nich se v rámci této práce zaměřuji na organizační aspekty konkrétní vzdělávací instituce – Masarykovy univerzity, kde již 7 let pracuji. Dovoluji si zde stručně nastínit i aktuální problémy a otázky, které se týkají populace, jež je pro vzdělávání v těchto institucích cílovou skupinou. Téma poskytuje i prostor pro rozvoj sociální pedagogiky, která dosud tuto věkovou skupinu do jisté míry opomíjí.

Zároveň si myslím, že pokud člověk pracuje se seniory, konkrétně v oblasti jejich vzdělávání, měl by kromě základních pojmů a historického pozadí znát i širší sociálně-ekonomický, kulturní, politický a hlavně edukační kontext. O tom pojednává teoretická část práce. Vzhledem k tomu, že mou každodenní pracovní náplní je organizování vzdělávacích aktivit pro seniory a styk s nimi, zaměřila jsem se v praktické části na analýzu spokojenosti účastníků s celkovou úrovní vzdělávání a organizačními aspekty ve dvou po sobě jdoucích akademických letech.

Cílem bakalářské práce je tedy teoreticky reflektovat a popsat současný odborný pohled na stárnutí a edukaci seniorů v souvislosti s historií, rozvojem a současným stavem hnutí univerzit třetího věku na straně jedné a poukázat na vybrané organizační aspekty při realizaci těchto vzdělávacích aktivit na straně druhé – kromě jiného i prostřednictvím analýzy spokojenosti účastníků.

Přiznám se, že psaní této práce bylo pro mne velkou příležitostí (a důvodem) k zamyšlení se nad svým zaměstnáním a zároveň potřebnou sebereflexí, na kterou bych jinak neměla prostor. Všimla jsem si, že mnoho mých kolegů studentů už se podobnou problematikou ve svých závěrečných pracích zabývalo. Většina z nich však o univerzitách třetího věku psala zprostředkovaně a čerpala své zkušenosti z výpovědí respondentů – účastníků U3V apod. Domnívám se tedy, že právě autentičnost mých praktických zkušeností s organizací tohoto druhu vzdělávání bude podstatným přínosem bakalářské práce.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 STÁRNUTÍ A STÁŘÍ

Stárnutí je mnohvrstevnatý pojem obsahující více dimenzí. Obvykle bývá definován jako souhrn změn ve struktuře a funkcích organismu, které podmiňují jeho zvýšenou zranitelnost, pokles schopností a výkonnosti jedince, a které kulminují ve stáří a následně ve smrti (Langmeier, Krejčířová, 2006). Stárnutí je tedy součtem změn, kterým podléhá organismus v průběhu času. Mühlpachr (2004) k tomu navíc poznamenává, že jde o proces individuální a asynchronní, na jiném místě též definuje stárnutí jako „*biopsychosociální problém daný stavbou a funkcí organismu, psychickými dispozicemi jedince a sociálními determinantami prostředí*“ (Mühlpachr, 2009a, s. 743).

Již v úvodu jsem zmínila, že jde o součást životního cyklu člověka, který je přirozený, zákonitý a typický pro všechny živé tvory. Existuje mnoho způsobů jak se se stárnutím vyrovnávat (např. Haškovcová, 2010). Takové strategie vyplývají z přirozenosti každého člověka a jsou mu většinou vlastní po celý život. Z toho pochopitelně vyplývá, že ne každé vyrovnávání se se stářím musí být vždy pozitivní. Úspěšné stárnutí a stáří však může například podle Petřkové a Čornaničové (2004, s. 36–37) respektovat heslo ROSA, které podle počátečních písmen vystihuje:

R = racionální postoj (rozumět stárnutí, být informován o změnách, být připraven),

O = orientace na budoucnost (plánovat, umět se těšit),

S = sociální kontakty (pěstovat přátelství, zajímat se o dění kolem),

A = aktivita (duševní a tělesná činnost, koníčky, záliby, spolky).

Stáří bývá označováno za poslední vývojovou etapu člověka uzavírající lidský život. Podle Kalvacha (1997, s. 18) je stáří „obecným označením pozdních fází přirozeného běhu života, projevem a důsledkem geneticky podmíněných involučních procesů, modifikovaných dalšími faktory (chorobami, životním způsobem a podmínkami).“

Senioři však netvoří homogenní skupinu. Zájmy a styl života seniorů se tedy logicky s věkem mění, zejména v závislosti na fyzických i psychických involučních změnách. Existuje několik přístupů jak klasifikovat stáří. Typickými přístupy je klasifikace na **kalendářní, biologické a sociální stáří**. Ovšem jinak je periodizací a klasifikací nespočet a stejně jako neexistuje univerzální definice stáří nebo stárnutí, platí totéž o klasifikaci či periodizaci věku.

Mühlpachr (2004, s. 20–21) uvádí, že **kalendářní stáří** je „vymezeno dosažením určitého, arbitrárně stanoveného věku, od něhož se empiricky obvykle nápadněji projevují involuční změny. Uplatňuje se rovněž demografické hledisko – čím více seniorů ve společnosti (čím starší populace), tím vyšší hranice stáří. V hospodářsky vyspělých státech se v souvislosti

se stárnutím populace, prodlužováním života ve stáří, poklesem kardiovaskulární morbidity ve středním věku a zlepšováním funkční zdatnosti seniorů posouvá hranice stáří k věku 65 let.“ Dále tamtéž uvádí, že výhodou kalendářního vymezení stáří je jednoznačnost, jednoduchost, snadná komparace a nabízí tuto periodizaci: 65–74 let (mladí senioři), 75–84 let (staří senioři), 85 a více let (velmi staří senioři).

Existují různé metody jak měřit **biologický věk** (stáří), jež jsou založeny na komplexním zkoumání jedince. Mühlpachr (2004, s. 19) definuje biologické stáří jako „*hypotetické označení konkrétní míry involučních změn (atrofie, pokles funkční zdatnosti, změny regulačních a adaptačních mechanismů), obvykle těsně propojených se změnami způsobenými těmi chorobami, které se vyskytují s vysokou frekvencí převážně ve vyšším věku.*“ Zároveň zde podotýká, že biologické stáří by bylo zřejmě výstižnější než kalendářní a stále tak chybí objektivizace skutečnosti, že lidé stejného kalendářního věku se od sebe liší mírou involučních změn a funkční zdatnosti.

Sociální stáří je spojeno s proměnami sociálních rolí seniora. Nejčastěji se tento pojem spojuje s dosažením takového věku, ve kterém vzniká nárok na starobní důchod, mění se sociální role člověka, způsob života i ekonomického zajištění. Vzhledem k tomu je pak stáří chápáno jako sociální událost (Kalvach, 1997, s. 20). Sociální stáří koresponduje s periodizací života a často užívá těchto označení:

- první věk – předproduktivní, dětství a mládí, učení, profesní příprava,
- druhý věk – produktivní, období dospělosti, produktivita biologická, ekonomická, sociální,
- **třetí věk** – postproduktivní, stáří. Odpovídá věku mladých seniorů a vyznačuje se aktivním trávením času,
- čtvrtý věk – období závislosti na pomoci okolí (Špatenková, 2013, s. 15).

V odborné literatuře najdeme např. i pojem **funkční věk**, což odpovídá reálnému funkčnímu potenciálu člověka, tedy věku skutečnému. Není totožný s věkem kalendářním neboli chronologickým. Funkční věk je dán souhrnem charakteristik biologických, psychologických a sociálních a vyjadřuje v podstatě míru soběstačnosti, sociální a psychické zdatnosti. Staří lidé tvoří velmi heterogenní populaci a zvláště z hlediska zdravotně-sociálních a komunitních služeb či nabídky aktivit je třeba si ujasňovat, do jaké „funkční kategorie“ lze konkrétního seniora zařadit (Jůzová, 2006).

V současné společnosti je velmi ošemetné hovořit o věku, a to nejen v přítomnosti žen. Označit někoho za „starého“ není jednoduché. Proto se dnes pro inkriminovanou populaci používá například označení 50+, 55+, 65+ atd. V odborné terminologii je rovněž užíváno několika synonym – např. pojem geront pochází z řeckého slova „gerón“, tj. starý muž

nebo stařec, který byl ve starořecké Spartě členem rady starších. Od tohoto slova se odvozuje gerontologie, což je věda o stáří nebo geriatrie – lékařský obor zaměřený na stáří. Latinsky se geront řekne senex, z něhož odvozujeme latinský název senilita, senilní a pochopitelně senior (Jůzová, 2006).

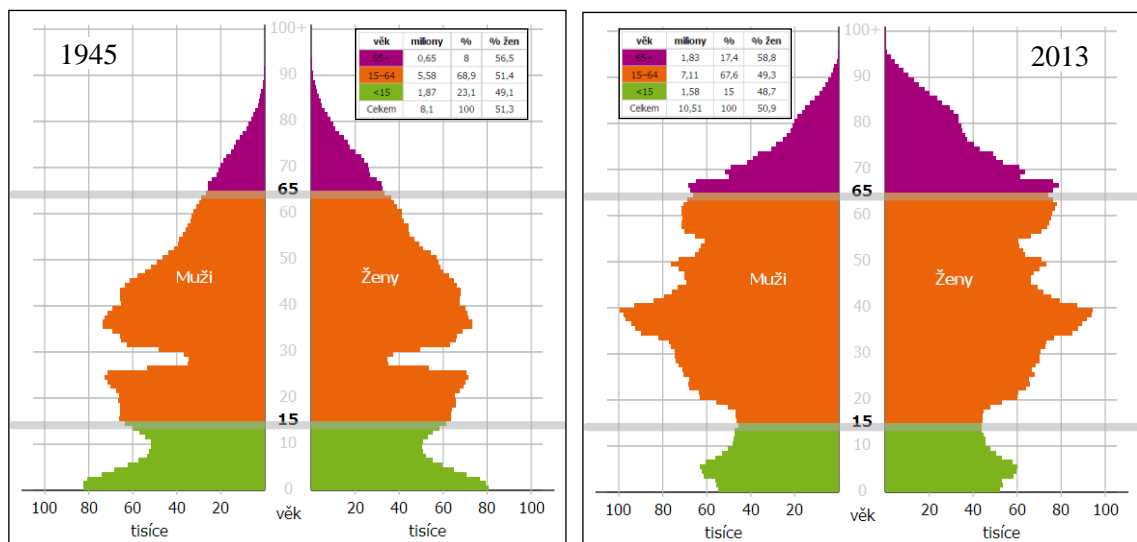
V dostupné literatuře ani v legislativě se nelze dopátrat přesného vymezení pojmu **senior**. Do jisté míry se s tímto pojmem můžeme setkat v dokumentech Českého statistického úřadu, ani zde však není jednoznačně ukotven – je možné najít výrazy „starý občan, který dosáhl určitého věku“ nebo „osoba staršího věku“, výjimkou není ani pojmenování s pejorativním nádechem „důchodce“. Oproti tomu lze pojem senior považovat za emočně nezátížené slovo, které systémově navazuje na pojmenování senia (Plisková, 2014).

Stáří a stárnutí má pochopitelně i své **biologické, psychologické a sociální aspekty**, o kterých bychom mohli obšírně pojednávat. Stále intenzivněji je studována biologická problematika stárnutí buněk a organismů. Z psychologického hlediska lze sledovat např. činnost jednotlivých psychických funkcí, změny v osobnosti, emocionální stav stárnoucích lidí, jejich snahy, záměry a cíle. Sociologové zase analyzují místo seniorů ve společenském životě, problematiku sociální péče o ně apod. Ke slovu se hlásí i ekonomové, kteří sledují ekonomickou úroveň dospělé populace a její změny v průběhu přechodu starších lidí do důchodového věku (Křivohlavý, 2002). Sledovat tyto a jiné aspekty ale není cílem této práce, a proto si dovoluji odkázat laskavého čtenáře na příslušnou odbornou literaturu.

Pojmy **stárnutí** a stáří je možné rozlišit na úrovni **jednotlivce** a **populace**. Stárnutí jednotlivce je biologický proces, při kterém se organismus mění od okamžiku narození do smrti a omládnutí je nereálné. Stárnutí v demografickém pojetí se ale týká celé populace a na rozdíl od jednoho člověka může stárnoucí populace omládnout tak, že se v ní zvýší podíl mladších věkových skupin. K **demografickému stárnutí** dochází, když se mění zastoupení dětské složky v populaci. To může být způsobeno dvěma faktory. Prvním je relativní zpomalení růstu mladších věkových skupin většinou v důsledku snížení úrodnosti a porodnosti. Tomuto jevu se říká stárnutí v základně věkové pyramidy. Druhým faktorem je zrychlení růstu počtu osob ve starším věku způsobené rychlejším snižováním měr úmrtnosti ve vyšším věku. V tomto případě jde o tzv. stárnutí ve vrcholu věkové pyramidy. V praxi se tak většinou děje obojí současně (Čevela, Čeledová, 2014, s. 21).

1.1 Demografická situace

Jak jsem již zmínila v úvodu, jedním z nejmarkantnějších problémů 21. století je stárnutí populace. Nejmarkantněji je možné tento proces sledovat v Evropě, kde výjimkou není ani Česká republika. Český statistický úřad ve své projekci obyvatelstva informuje o tom, že v roce 2020 bude občanů starších 65 let cca 20,4 %, v roce 2050 pak až 32 % (Základní, 2013). V práci se zabývám vzděláváním seniorů na Masarykově univerzitě, a proto si dovoluji uvést příklad z Jihomoravského regionu. Počet obyvatel Jihomoravského kraje činil v roce 2009 podle Českého statistického úřadu 1 150 tis. osob, z toho počet občanů starších 65 let činil 182 tis. V roce 2013 bylo při celkovém počtu 1 168 tis. obyvatel evidováno 208 tis. osob v kategorii 65+ (Dlouhodobý, 2013).

Graf 1: Věková struktura obyvatelstva v České republice v letech 1945 a 2013

V souvislosti s výše zmíněným jsme tedy svědky toho, že se snižuje podíl osob mladších 15 let a zvyšuje se počet osob starších 65 let. Jarošová (2006, s. 16) uvádí, že „Kritériem pro označení určité populace staré či stárnoucí je osmiprocentní či vyšší podíl populace ve věku 65 let a starších. Této hranice dosahovala ke konci minulého století většina evropských zemí, dále Japonsko, USA, Kanada, Austrálie. V rozvinutých zemích probíhá proces stárnutí populace rychleji než v zemích rozvojových.“

Podle Mühlpachra (2004) roste podíl seniorské populace relativně (vzhledem k poklesu natality), absolutně (v souvislosti s prodloužováním střední délky života) a prodloužováním života ve stáří. I v České republice se tak přibližujeme demografickému vývoji vyspělých společností a čelíme obdobným politicko-ekonomickým a sociálním problémům, které tato

situace skýtá. Graf¹ na předchozí stránce například ukazuje, jak se např. změnila struktura obyvatelstva v České republice během posledních 70 let.

Život ve „dlouhověkemém světě“ má své stinné stránky a velké ekonomické konsekvence. S růstem počtu starších osob roste i množství veřejných finančních prostředků, které tato skupina spotřebovává, ovšem nepodílí se na jejich další tvorbě. Senioři se tak stávají do značné míry ekonomickou zátěží a někteří odborníci v této souvislosti hovoří o tzv. demografické časované bombě (srov. Špatenková, 2013, s. 9).

Ondrušová (2011) k tomu dodává, že se zlepšující se zdravotní péčí bude zdravotní stav seniorů v budoucnu mnohem lepší než jejich dnešních vrstevníků. Lidé se tak budou dožívat vyššího věku, budou pravděpodobně vzdělanější a také aktivnější. Je však důležité říci, že tato situace přináší i určité pracovní a jiné šance pro seniory nebo pro ty, kteří pro ně budou vytvářet zboží či služby. Senioři tak budou z velké části vytvářet trh a příležitosti na něm.

1.2 Aktivní stárnutí a kvalita života

Jednou z cest jak řešit problém demografického stárnutí je realizace konceptu aktivního stárnutí. Světová zdravotnická organizace (WHO) definovala **aktivní stárnutí** jako proces optimalizace příležitostí pro zdraví, participaci a bezpečí, zaměřeným na zvýšení kvality života v průběhu stárnutí. Aktivní stárnutí pak z tohoto pohledu představuje prožívání života plnohodnotným způsobem i ve vyšším věku se všemi aspekty, které k tomu náleží, jako je zejména odpovědnost za své zdraví, bezpečný a důstojný život či nezbytná možnost participovat na společenském dění (Holczerová, Dvořáčková, 2013, s. 23).

Haškovcová (2010) podotýká, že koncept aktivního stárnutí zároveň vychází z myšlenky, že lidský život je možné v současné době nejen prodlužovat, ale i zkvalitňovat. Doplnění konceptu pak nalzáme i u Vaňurové (2005), která konstatuje, že **kvalita života** se stala významnou oblastí pro výzkumy zaměřující se na oblast života seniorů, přičemž je problematické ji definovat a v neposlední řadě je náročné ji měřit. Koncept aktivního stárnutí respektuje skutečnost, že seniory jako celek nelze považovat za homogenní skupinu a rozdíly mezi nimi navíc s věkem rostou.

Na konci padesátých a začátkem šedesátých let probíhaly téměř současně v některých evropských státech aktivity zaměřené na problematiku starších lidí, které vedly v roce 1962 ke vzniku společnosti EURAG, dnes nejvýznamnější evropské organizace specializující se na problematiku seniorů. Důležitou úlohu v rozvíjení aktivit přispívajících

¹ Zdroj: Český statistický úřad. Dostupné z: <http://www.czso.cz/animgraf/cz/>

k tzv. **úspěšnému stárnutí** sehrávají i národní společnosti. Např. v roce 1958 byla zahájena činnost gerontologické komise České internistické společnosti a v roce 1962 byl statut této komise změněn na samostatnou Českou gerontologickou společnost. V roce 1982 vznikla geriatrie jako samostatný lékařský obor (Číková, 2008).

Kvalita života seniorů je bezesporu i tématem pro veřejné činitele a politiky, neboť jak uvádí Dvořáčková (2012) – člověk stárne ve společnosti. V současnosti můžeme nalézt teze k této problematice v mnoha dokumentech národního i mezinárodního charakteru. Mezi ně patří například *Mezinárodní akční plán pro problematiku stárnutí* (Viedeň, 1982), *Zásady OSN pro seniory* (1991), *Mezinárodní plán stárnutí z II. světového shromáždění OSN o stárnutí* (Madrid, 2002). Na tyto dokumenty a nejen na ně pak navazují, případně se o ně opírají i české vládní strategické materiály, zejména *Národní program přípravy na stárnutí na období let 2003–2007*, resp. *Národní program přípravy na stárnutí na období let 2008–2012* či aktuálně *Národní akční plán podporující pozitivní stárnutí pro období let 2013 až 2017* (srov. Národní, 2012). Zde jsou definována opatření pro zajištění a podporu důstojného stárnutí včetně možností aktivní participace seniorů na společenském dění.

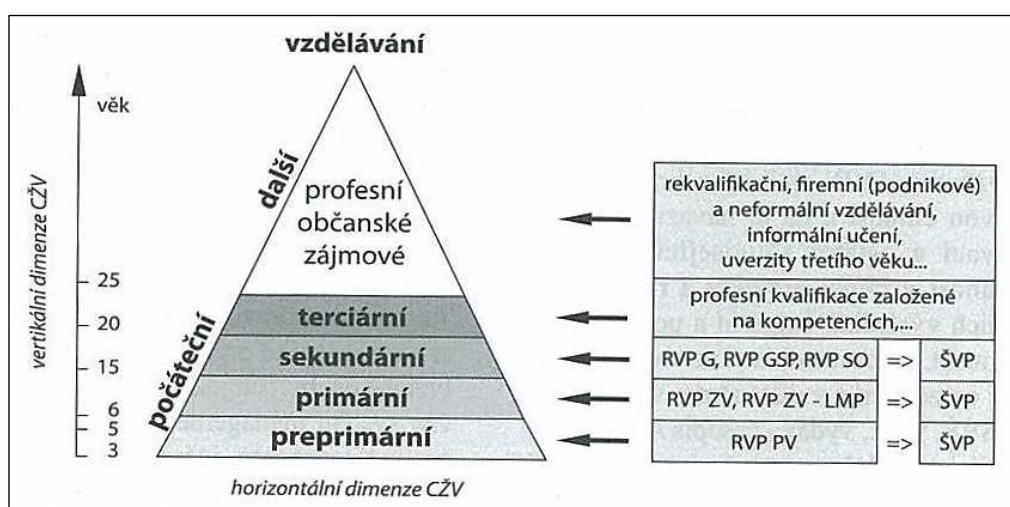
Mezi základní determinanty aktivního stárnutí patří podle Světové zdravotnické organizace: zdravotní a sociální služby, behaviorální determinanty, osobnostní determinanty, fyzické prostředí, sociální determinanty, ekonomické determinanty (World, 2002, s. 19).

V pojmu aktivní stárnutí je zahrnuto také respektování práva starších lidí na rovnost příležitostí, jejich zodpovědnost, účast na veřejných rozhodováních a ostatních aspektech komunitního života (Holmerová et al., 2006). Aktivní stárnutí se zaměřuje také na seniory se zdravotními problémy či zdravotním postižením, kteří potřebují péči.

2 EDUKACE SENIORŮ

2.1 Východiska a funkce vzdělávání seniorů

Dnes často skloňovaný koncept **celoživotního učení** je založen na myšlence edukace probíhající kontinuálně v průběhu celého života bez ohledu na věk, pohlaví, sociální status nebo povolání, zahrnuje v sobě i problematiku možností a bariér zapojení specifických cílových skupin. Jednou ze skupin jsou i senioři a vzdělávání pro ně bezesporu představuje možnost jak aktivně, kvalitně a zároveň efektivně trávit čas v tzv. postproduktivním věku.

Obrázek 1: Pyramidální pojetí celoživotního vzdělávání – aplikace na podmínky České republiky

V rámci členění dnes tak často frekventovaného odborného termínu **celoživotní vzdělávání** (dále CŽV) na *počáteční* a *další* je možné konstatovat, že se senioři účastní v drtivé většině vzdělávání dalšího – zájmového, ve velmi malé míře se účastní vzdělávání profesního či občanského (Palán, Langer, 2008). Na výše uvedeném vyobrazení (Průcha, Veteška, 2012, s. 53) je možné vidět, kam řadíme vzdělávání seniorů v rámci CŽV.

Samotná **edukace seniorů** začala vznikat, a to nejen v Evropě, z potřeb společenské praxe a objevila se v sedmdesátých letech 20. století jako nový výchovně vzdělávací fenomén. Myšlenka celoživotního vzdělávání obsahující i vzdělávání ve starším věku není nová. Kromě starých řeckých a římských filozofů o ní hovoří i Jan Ámos Komenský ve svém díle *Vševýchova – Pampaedia*, když např. popisuje školu staroby a školu smrti (Komenský, Hendrich, 1948).

V rámci edukace seniorů se postupně rozvinuly tři cesty vzdělávacích a kultivačně-edukačních aktivit a tři typy prostředí, ve kterých je realizována.

Jedná se především o:

- **edukačně-preventivní** programy zaměřené na zdravé stárnutí (předcházení patologickému stárnutí realizované zdravotníky v geriatrici zaměřené na popularizaci gerontologických poznatků),
- specializované **sociálně-edukační** aktivity v rezidenčních institucích (domovy pro seniory, léčebny dlouhodobě nemocných, geriatrická oddělení), jde např. o adaptační, aktivizační, rehabilitační a jiné terapeutické programy,
- edukace seniorů **školského typu** např. univerzity třetího věku, akademie třetího věku, což je chápáno jako výraz aktivní životní orientace samotných seniorů (Špatenková, 2013, s. 47–48).

V souvislosti s edukací seniorů se dnes hovoří o tzv. **proseniorské** a **preseniorské** edukaci. Málokdo je konfrontován od dětství se stářím jako přirozeným fenoménem a občané nebývají na problémy stáří připraveni. Edukačně-preventivní programy zaměřené na zdravé stárnutí pak nahrazují dřívější autentickou zkušenost, pomáhají překonávat negativní stereotypy a zejména popularizují nejnovější poznatky z gerontologie, geriatrici apod. jsou nazývány jako **proseniorské**. Preseniorské programy vycházejí z faktu, že prožívání stáří je přímo ovlivněno předcházejícími životními fázemi (Šerák, 2009).

Vzdělávání seniorů coby samostatná oblast edukace dospělých má podle Šeráka (2009) mnohé společné znaky se **zájmovým** vzděláváním (dobrovolnost, orientace na volný čas, saturace individuálních potřeb), zároveň se však některými charakteristikami (motivy, cíle) odlišuje – zejména zaměřením na osoby v postproduktivním věku. Zařazovat seniory jen do oblastí zájmového vzdělávání však nemusí být vždy správné. V důsledku měnící se demografické situace a prodlužující se délky doby pro odchod do důchodu dochází k tomu, že i starší občané mají potřebu se vzdělávat v oblasti **profesní**.

Mezi **základní funkce**, které vzdělávání seniorů plní, patří podle Livečky (1979) funkce *preventivní* (výchova ke stáří), *anticipační* (příprava na změny), *rehabilitační* (řešení neobvyklých situací), *posilovací* (udržování kontaktů). Kromě těchto funkcí je zde možné zařadit i další, jako např. *kompensační*, *komunikační*, *relaxační* a *aktivizační*. Za důležité považují zmínit, že vzdělávání přispívá i mezigeneračnímu porozumění. V současnosti je možné využít edukace seniorů při propagaci zdravého životního stylu nebo zařazování starších pracovníků do pracovního kolektivu a využívání jejich vědomostí, dovedností a zkušeností (srov. Čornaničová, 1998; Bočková, 2000; Petřková, Čornaničová, 2004).

O pozitivním významu edukace pro starší občany vypovídají mnohé vědecké i odborné práce domácích nebo zahraničních autorů. Společným znakem výsledků zmíněných šetření či studií je podle Linhartové et al. (2010, s. 79–83) to, že edukace seniorů působí jako:

- prevence psychosomatických nemocí a nástroj eliminace jejich důsledků,
- prevence sociální segregace seniorů,
- nástroj budování znalostní společnosti a nástroj osobnostního rozvoje,
- smysl života seniorů,
- nástroj (pomoci) při řešení reálných nebo potenciálních životních problémů seniorů,
- nástroj eliminace projevů stárnutí u seniorů,
- nástroj formování nových vzorců chování v rámci intragenerační a intergenerační komunikace u seniorů.

2.2 Teorie a praxe ve vzdělávání seniorů

Edukační aktivity patří k těm faktorům sloužícím k udržení kvality života, které považujeme za obzvlášť důležité. Dochází při nich k mobilizaci jak intelektových, tak i kognitivních funkcí. Nabídka zájmového vzdělávání pro seniory je v České republice relativně široká. Zřejmě nejznámější jsou v současnosti *univerzity třetího věku* (dále U3V), které považujeme za celosvětový fenomén. Ve srovnání s jinými možnostmi vzdělávání lze U3V označit, vzhledem k jejich vysokoškolské úrovni, za nejnáročnější formu. Absolvent zde však nezískává akademický titul, většinou obdrží pouze potvrzení o absolvování v podobě osvědčení. Obvykle se U3V realizují na půdě vysokých škol, které jsou situovány ve větších městech, což do určité míry diskriminuje určitou část seniorů.

Jednou z rozšířených možností jsou *akademie třetího věku* (dále A3V), které na našem území vznikaly už na počátku 80. let minulého století a jsou tak dokonce starší než U3V (srov. Šipr, 2010). Bývají alternativou pro ty seniory, kteří žijí mimo univerzitní města a nemají ke vzdělání na U3V snadný přístup. Tyto instituce jsou typické tím, že je jejich nabídka zaměřena na konkrétní požadavky daného regionu či individuální potřeby účastníků. Obecně lze vytipovat oblasti témat, která zde bývají často zařazována: medicínská resp. gerontologická orientace, občanské vzdělávání, společensko-vědní cykly přednášek, anebo „hobby aktivity“ (Petřková, Čornaničová, 2004).

Alternativou mohou být také *kluby aktivního stáří*, které se svou nabídkou a strukturou podobají akademiím třetího věku. Liší se od nich však jistou neformálností a důrazem

na prohloubení sociálních vztahů. Kluby aktivního stáří nejčastěji zřizují orgány místní správy, charitativní organizace, domovy důchodců a další (Šerák, 2009).

Do nabídky vzdělávacích možností pro seniory můžeme řadit i *univerzity volného času*. Ty nejsou zaměřené jen na seniory, ti ale mohou často tvořit velkou část jejich klientely. Univerzity volného času podporují mezigenerační dialog tak, že díky širokému věkovému rozvrstvení svých příznivců zmenšují rozdíly mezi seniory a mladšími občany (Bočková, 2000).

Kromě výše zmíněných působí v ČR mnoho *neziskových institucí a soukromých organizací*, které ve větší či menší míře na dalším vzdělávání seniorů participují. Jejich nabídka obsahuje různé kulturně osvětové přednášky a možnosti naplňování volného času. Je však nabíledni, že se všechny tyto formy vzdělávání seniorů od sebe mohou v mnoha parametrech kvantitativně i kvalitativně lišit.

I přesto, že se vzdělávací nabídka pro tuto specifickou cílovou skupinu stále rozšiřuje, je podle výzkumů v České republice účast starších dospělých na vzdělávání poměrně nízká. Podle výzkumů (Rabušic, Rabušicová, 2008) se v roce 2005 účastnila věková skupina 60–65 let neformálního vzdělávání jen 12 %. Výsledky šetření *Adult Education Survey* z roku 2011 uvádějí, že se alespoň jedné aktivity neformálního vzdělávání, tedy takového vzdělávání, které není ukončeno získáním určitého stupně vzdělání, účastnilo v posledních dvanácti měsících od šetření ve věkové kategorii 55–64 let 20,1 % obyvatel České republiky, ve věkové kategorii 65–69 let dokonce pouze 5,4 % (Dvořáková, 2014).

Starší lidé jsou předmětem zájmu zkoumání řady vědních disciplín. Jde např. o gerontologii, geriatrii, gerontopsychologii, gerontopsychiatrii, gerontohygienu, gerontoergonomii aj. Sociální tlak spojený s celosvětovým trendem stárnutí populace byl příčinou rozvoje nové pedagogické subdisciplíny. Na některých fakultách, zejména pedagogických či filozofických (např. na Univerzitě Palackého v Olomouci a dalších), se nedávno začala legitimizovat a konstitucionalizovat **gerontagogika/geragogika**, která se zaměřuje právě na vzdělávání osob vyššího věku. Gerontagogiku v současnosti definujeme jako hraniční vědní disciplínu na pomezí andragogiky a gerontologie, jejímž cílem je dosažení, udržení, resp. znovuoobnovení určité kvality života ve stáří (Špatenková, 2013).

Hlavním cílem je inkluze seniorů do běžné sociální reality, a proto lze gerontagogiku chápat i jako multioborovou disciplínu, ve které se prolínají poznatky z pedagogiky, andragogiky, sociální práce, sociální politiky, lékařství, psychologie, sociologie, práva atd.

Rozvoj gerontagogiky (někdy též sociální nebo speciální gerontologie – např. v Polsku) je ovlivňován potřebami praxe, specifiky edukačního procesu seniorů a zaměřován na analýzu napomáhajících instrumentů v péči, pomoci a podpoře seniorů (Mühlpachr, 2009a; 2009b).

2.3 Omyly a mýty o vzdělávání seniorů

Nemohu se nezmínit o některých předsudcích či stereotypech, které se vyskytují nejen mezi běžnou populací, ale i mezi organizátory, realizátory různých forem zájmového vzdělávání anebo mezi seniory samotnými. Hluboce zakořeněným mýtem je např. představa, že seniory nelze vychovávat ani vzdělávat anebo také, že vzdělávání = chození do školy. Podle Špatenkové (2015, s. 26–27) se mezi nejčastější omyly, předsudky či mýty řadí tato tvrzení:

- vzdělávat seniory je zbytečné,
- staří lidé se nemohou ničemu novému naučit,
- senioři si nic nezapamatují,
- senioři nechtějí mít nic společného s moderními technologiemi,
- starší lidé zabírají místo ve škole mladým,
- senioři se nemohou vzdělávat, protože jsou handicapovaní,
- senioři se nechtějí vzdělávat, nejsou ochotni měnit svůj životní styl,
- staří lidé potřebují zdravotní a sociální péči, ne vzdělávání,
- senioři mají úplně jiné problémy, než se vzdělávat,
- rehabilitace a prevence je záležitost zdravotníků, ne vzdělavatelů.

Všechny tyto oblíbené omyly se dají jednoduše vyvrátit, ovšem moje práce má omezený prostor. Pravdou je, že tyto omyly, mýty a předsudky se mohou objevovat v mnoha modifikacích a do značné míry ovlivňují myšlení a názory lidí na stáří, stárnutí nebo starší občany. Sama ze své zkušenosti mohu potvrdit, že se sice nesetkávám se seniory, kteří hovoří třemi jazyky, umí programovat v Javě a loni vystoupali na Mount Everest, setkávám se však se seniory, kteří pracovali jako ředitelé podniků, obchodní zástupci na různých kontinentech, rektori a učitelé na vysokých či středních školách, konstruktéři letadel, lékaři, advokáti nebo dokonce tanečnice na Broadwayi. Do jisté míry jsem i já před několika lety některé z těchto předsudků měla. Díky své práci mám však dnes jinou – reálnou představu o cílové skupině, se kterou denně pracuji.

3 FENOMÉN UNIVERZIT TŘETÍHO VĚKU

Univerzity jako vrcholné vzdělávací instituce měly odedávna dvě role – vychovávaly a vzdělávaly profesní odborníky a realizovaly vědecký výzkum. Od poloviny 20. století k těmto dvěma rolím přibyla **třetí role univerzit** spočívající ve službě veřejnosti. Univerzity se začaly zaměřovat nejen na mladé lidi – studenty, ale i na ostatní věkové vrstvy. Ona služba veřejnosti představuje například činnosti směřující ke zlepšení zdravotní, kulturní, vzdělanostní, morální či etické úrovně společnosti. Jednou z takových aktivit se později staly i různé formy seniorského vzdělávání nazvané Univerzita třetího věku.

3.1 Vznik a rozvoj univerzit třetího věku

První fáze univerzit třetího věku začala v šedesátých letech v USA. Formou se přibližovala projektům volnočasových kulturních aktivit známých jako „Elderhostel“ – projekty pořádané jako víkendové akce pro starší občany na vysokoškolských kolejích v Severní Americe (např. v Kanadě). Cíle univerzitních programů třetího věku byly posléze implementovány v Programu a Rozpočtu na léta 1984–1985 organizace UNESCO na 22. všeobecné konferenci UNESCO, která se konala v Paříži v říjnu a listopadu roku 1983 jako podprogram konference *Vzdělání a třetí věk* (Lemieux et al., 2001).

Název „Univerzita třetího věku“ zazněl poprvé v roce 1973 z úst profesora Pierra Vellase na Fakultě práva a ekonomie (Faculté de Droit et de Sciences économiques) Univerzity sociálních věd (Université des Sciences Sociales) ve francouzském Toulouse. Podnítil tím debatu o nutnosti a potřebě dalšího vzdělávání osob vyššího věku a nabídl zde starším občanům vzdělávací aktivity speciálně přizpůsobené jejich věku (Vavřín, 2010).

Profesor Vellas pak důvody pro vzdělávání seniorů a své zkušenosti podrobně shrnul v monografii *L' Université du troisième âge* vydané v roce 1974. Kladl zde důraz na obrovský potenciál třetího věku člověka, tedy období po konci aktivní výdělečné činnosti a před začátkem závislosti na pomoci okolí (tzv. čtvrtém věku). Podle všeho představuje vzdělávání jednu z kvalitních možností jak tohoto času využít (Adamec, Svoboda, 2014, s. 58). Idea U3V se posléze rozšířila na další univerzity nejen ve Francii, ale po celé Evropě a na další kontinenty.

V roce 1975 byla založena AIUTA. Na půdě této mezinárodní asociace univerzit třetího věku vznikají dokumenty, které monitorují činnosti v oblasti seniorského vzdělávání na celém světě. Mezi další podobné organizace patří např. TAT, ZAWiW či EFOS².

V oblasti seniorského vzdělávání se v Evropě používají dva dominantní modely:

- univerzitní model (**francouzský**), kde vzdělávací činnost vedou lektoři tradiční (akreditované) univerzity, kurzy mají standardní formu (přednášky, semináře, exkurze, laboratorní cvičení apod.) a vše se odehrává v typickém vysokoškolském prostředí,
- společenský model (**anglický**), ve kterém se vzdělávací činnost uskutečňuje v kolektivu sestaveném samotnými účastníky a má spíše dobrovolnický (zájmový) charakter, vzdělávání se koná v různých spolcích, komunitách, na malých městech apod.

Tyto základní modely mohou mít řadu variant, podle zvyků země nebo společnosti, ve které se tato činnost realizuje (Linhartová et al., 2010, s. 69).

3.2 Univerzity třetího věku v České republice

Seniorské vzdělávání má v České republice mnohem delší historii než univerzity třetího věku. Zpočátku však nebyly organizovány na půdě vysokých škol, jak jsme zvyklí dnes. Například doložené aktivity Klubu aktivního stáří sahají do roku 1978 a první Akademie třetího věku byla založena Okresním kulturním střediskem v Přerově v roce 1983. Významný podíl na vzniku univerzit třetího věku měla, tedy kromě Československého červeného kříže, i Česká gerontologická a geriatrická společnost při České lékařské společnosti Jana Evangelisty Purkyně (Adamec, Kryštof, 2011).

Na vysokých školách začaly vznikat univerzity třetího věku prakticky v druhé polovině osmdesátých let. **První univerzita třetího věku** byla založena v roce 1986 při Univerzitě Palackého v Olomouci a pak ani ne do roka na Univerzitě Karlově v Praze. Obsah studia na univerzitách třetího věku často koresponduje s obsahovým zaměřením mateřské vysoké školy, jejím odborným, intelektuálním a prostorově technickým potenciálem. Obsahu kurzů U3V jsou samozřejmě přizpůsobeny i metody a formy vyučování seniorů, které odrážejí aktuální vývoj a poznatky ve vědách o vzdělávání dospělých a jsou adekvátní cílové skupině. S měnící se dobou se mění a přibývají i požadavky seniorů na obsah vzdělávání. Senioři mají zájem o témata věnující se volnočasovým aktivitám, zdravému

² Informace o těchto organizacích jsou dostupné z: www.aiu3a.com (AIUTA); www.efos-europa.eu (EFOS); www.u3a.org.uk (TAT); www.zawiw.de (ZAWiW).

životnímu stylu a současným technickým vymoženostem. Struktura kurzů U3V tomu odpovídá a nabízí pomocnou ruku při vzdělávání seniorů v těch oblastech, které jsou pro ně důležité z hlediska udržení sociálních kontaktů, právního povědomí a celkové orientace ve společnosti (Adamec, Kryštof, 2011).

3.3 Asociace univerzit třetího věku České republiky

V době kdy začaly na vysokých školách v ČR vznikat univerzity třetího věku, neexistovala zde žádná instituce nebo organizace, na jejíž půdě by mohla probíhat diskuse či výměna zkušeností o dané problematice, a to i se zahraničním přesahem. To bylo jedním z motivů, proč byla v roce 1993 založena několika dobrovolníky Asociace univerzit třetího věku České republiky (dále AU3V). Jejimi prvotními úkoly bylo zajistit vzájemné informování členské základny a navázat kontakty s mezinárodními organizacemi. V současné době eviduje AU3V celkem 38 členů na 22 veřejných vysokých školách, kde se vzdělává téměř více než 2 % seniorské populace v ČR (srov. Adamec, Kryštof, 2011, 2012; Asociace, 2014; Informační, 2010).

V akademickém roce 2009/2010 byl spuštěn **Systém centrální evidence výkonů U3V** (Informační systém AU3V ČR). Primárně je systém vytvořen jako zdroj manažerských informací pro vedení Asociace a současně jsou tyto informace nezbytné jako podklad pro získávání finančních prostředků z Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR na provoz U3V v ČR. Grafická podoba těchto stránek (viz Informační, 2010) je vidět na následující stránce.

Díky tomuto systému bylo například možné zjistit, že v akademickém roce 2013/2014 se na českých univerzitách třetího věku vzdělávalo 42 997 seniorů a všichni členové AU3V realizovali celkem 1 162 kurzů, což představuje celkem 37 547 hodin výuky. V akademickém roce 2013/2014 probíhala téměř jedna pětina všech kurzů na Univerzitě Karlově v Praze a Masarykova univerzita se na celkovém výkonu AU3V podílí 7,18 %. Více než 2/3 výuky na U3V v ČR probíhala formou hromadných přednášek, necelá polovina ze všech realizovaných kurzů U3V v ČR ve zmíněném akademickém roce proběhla ve skupinách menších než 30 osob. Nejmladším členem AU3V ČR je Hudební fakulta Janáčkovy akademie múzických umění – od února 2015.

Univerzity třetího věku
Asociace univerzit třetího věku

Přihlášen: **Marcela Strmisková** (MU/U3V)
(odhlásit)

Asociace IS/AU3V Nápověda

IS/AU3V > Statistika výkonosti > Počty účastníků podle předmětů

Počty účastníků podle kurzů

Parametry statistiky

Instituce: MU
Akademický rok: 2013/2014
Jednotky: Hodiny Kredity

Započítávat koeficienty (náročnost výuky a velikost skupiny, dostupnost st. opor, typ zakončení)

Zobrazit

Masarykova univerzita							
Středisko	Název kurzu	Úč. ZS	Hodiny ZS	Úč./Hodiny	Úč. LS	Hodiny LS	Úč./Hodiny
U3V	Antická kultura, umění a archeologie				40	12	480
	Aquaerobic	66	74	4884	66	74	4884
	Dějiny hudby				76	16	1216
	Dějiny umění - 1. ročník				203	14	2842

Obrázek 2: Náhled internetových stránek Informačního systému Asociace univerzit třetího věku České republiky

České univerzity třetího věku se podílejí na různých společných mezinárodních projektech a vzdělávacích programech. Nejčastěji spolupracují s partnerskými univerzitami v okolních evropských státech, jako je Německo, Rakousko, Polsko ale i dalšími, zejména jižněji položenými.

V roce 2009 byla zahájena intenzivní spolupráce Univerzity třetího věku Masarykovy univerzity se Seniorenkolleg Univerzity Lipsko. V rámci této spolupráce se konají každoročně týdenní výměnné pobyty pro 15 účastníků U3V z každé strany, vždy s bohatým vzdělávacím a kulturním programem. První z nich se konal od 11. do 17. října 2010 v Lipsku a poslední byl realizován v červenci 2014 v Lednicko-valtickém areálu. Tyto výměnné pobyty jsou podporovány Česko-německým fondem budoucnosti.

Posluchači U3V MU se také v roce 2011 zúčastnili IV. mezinárodní letní seniorské univerzity pořádané Universitat de les Illes Balears na ostrově Mallorca. Hlavním tématem byla gastronomie a kultura Baleárských ostrovů.

4 ORGANIZAČNÍ ASPEKTY UNIVERZITY TŘETÍHO VĚKU NA MASARYKOVĚ UNIVERZITĚ

Práce organizátora vzdělávacích aktivit pro seniory je velmi různorodá a zahrnuje v sobě mnohé aspekty vyžadující znalosti, schopnosti a dovednosti, z nichž některé lze získat až déletrvající praxí. Ty nejdůležitější aspekty organizace, o kterých se domnívám, že jsou v mnoha ohledech společné pro většinu univerzit třetího věku, se pokusím na následujících stránkách stručně charakterizovat.

Univerzita třetího věku je v našem pojetí souborem programů celoživotního vzdělávání zaměřených na vzdělávání osob v postproduktivním věku. Jejím základním posláním je otevírání univerzitních zdrojů, poznatků, vědomostí a dovedností osobám seniorského věku. Cílem U3V MU je nejen prohlubovat dosavadní vědomosti, ale také prezentovat nové poznatky, obory a technologie, které jsou jinak seniorům nepřístupné (Univerzita, 2010).

U3V MU byla založena v roce 1990 rozhodnutím tehdejšího vedení univerzity jako jedna z forem celoživotního vzdělávání. Na jejím vzniku měl podíl prof. MUDr. Květoslav Šipr, CSc., její ideu svým vlivem podpořil tehdejší rektor prof. PhDr. Milan Jelínek, CSc. a v prvních letech se na její činnosti významně podílel doc. RNDr. Otta Říha, CSc., prorektor pro studijní záležitosti (Šipr, 2010).

Účastníkem U3V MU se může stát občan, který dosáhl věku potřebného pro přiznání starobního důchodu a je absolventem úplného středoškolského vzdělání s maturitou. U3V MU je upravena vnitřním předpisem – Směrnicí rektora č. 11/2006 (srov. Směrnice, 2006).

4.1 Organizační schéma

Základními činiteli, kteří se podílí na řízení U3V MU jsou:

Prorektor, který schvaluje programy celoživotního vzdělávání tvořící U3V, vyhláší přijímací řízení do programů U3V a rozhoduje o přijetí uchazečů, kteří nesplňují požadavky, schvaluje výši úplaty (zápisného) účastníků programů U3V, schvaluje výši odměn vyučujících v programech U3V, jmenuje a odvolává členy Programové rady U3V, předkládá rektorovi nejméně jednou ročně zprávu o činnosti U3V, a to po projednání v Programové radě U3V.

Programová rada, jejímž předsedou je prorektor, je tvořena zástupci všech fakult Masarykovy univerzity a jako taková se podílí na koncepčním řízení U3V zejména tím, že projednává návrhy programů U3V a doporučuje je ke schválení prorektorovi, navrhuje

nástroje a postupy hodnocení kvality v programech U3V, trvale sleduje vývoj programů U3V a doporučuje vhodná opatření v této oblasti.

Studijní odbor Rektorátu, který prostřednictvím pracoviště specializovaného na celoživotní vzdělávání provádí organizační a správní činnosti spojené s řízením U3V a uskutečňováním jejich programů, vede evidenci účastníků programů U3V v informačním systému MU, připravuje koncepce v oblasti U3V, vykonává analytické činnosti s tím související, metodicky řídí rozvoj programů a didaktiku vzdělávání v programech U3V, koordinuje marketingovou, informační a finanční podporu pro uskutečňování a rozvoj U3V (převzato ze Směrnice, 2006).

4.2 Struktura posluchačů

Opakované analýzy struktury účastníků kurzů U3V MU vypovídají, že o studium mají dlouhodobě větší zájem ženy. Podle údajů z Informačního systému MU (www.is.muni.cz) navštěvuje v akademickém roce 2014/2015 U3V MU celkem 1793 osob. Převážnou většinu posluchačů tvoří ženy – 87 %. Vysokoškolské vzdělání má 33 % posluchačů, přičemž zhruba jednu desetinu všech posluchačů tvoří absolventi MU (dříve UJEP).

Sledovaný znak	Kategorie	Muži		Ženy		Celkem	
		N	%	N	%	N	%
Vzdělání	středoškolské	110	47,4	1095	70,1	1205	67,2
	vysokoškolské	122	52,6	466	29,9	588	32,8
Věk	do 60 let	5	2,2	44	2,8	49	2,7
	61–65 let	34	14,7	353	22,6	387	21,6
	66–70 let	73	31,5	525	33,6	598	33,4
	71–75 let	64	27,6	406	26,0	470	26,2
	76–80 let	36	15,5	171	11,0	207	11,5
	81 a více let	20	8,6	62	4,0	82	4,6
Bydliště	V Brně	148	63,8	1120	71,7	1269	70,8
	Mimo Brno	84	36,2	437	28,0	524	29,2

Tabulka 1: Struktura účastníků U3V na Masarykově univerzitě k 31. 12. 2014

Mezi posluchači U3V MU je velmi početně zastoupena skupina osob, která vykonávala povolání vyžadující průběžné vzdělávání se. Mám tím na mysli zejména učitele základních či středních škol, lékaře, právníky, úředníky státní a veřejné správy aj. Více než 2/3

účastníků U3V MU je z Brna (71 %). Průměrný věk posluchačů je 69,8 roků. Nejmladšímu účastníkovi bylo 48 let (invalidní důchodce) a nejstaršímu 98 roků (muž).

4.3 Základní program U3V Masarykovy univerzity

Hlavní vzdělávací nabídku U3V MU tvoří **dlouhodobé kurzy**. V současnosti se jedná o *Všeobecně zaměřený kurz*, který trvá osm semestrů. Jeho obsah je zaměřen na zdravý a smysluplný životní styl, přednášky mají víceoborový charakter a podílejí se na nich všechny fakulty MU. Neméně zajímavým je tříletý kurz *Dějiny umění a vizuální kultury* zaměřený na rozmanité oblasti, kterými se tento obor zabývá. Ve spolupráci s Moravským zemským muzeem je realizován jednoletý cyklus přednášek zaměřený na výsledky bádání v oboru přírodních i společenských věd podložený bohatým materiálním zázemím sbírek této instituce, přičemž součástí jsou i exkurze. Obsah jednorozního kurzu nazvaného *G. J. Mendel: Člověk, opak a vědec* je zaměřen na život a dílo této slavné osobnosti. U3V MU má své detašované pracoviště v Telči, kde je ve spolupráci s místní pobočkou Národního památkového ústavu (dále NPÚ) realizován tříletý kurz *Kulturní dědictví – jeden z pilířů identity národa*. Zároveň jednorozní verze tohoto kurzu pod názvem *Kulturní dědictví a památková péče na jižní Moravě* je organizována i v Brně pod patronací zdejšího NPÚ. V současné době je ukončován běh čtyřletého kurzu *Spirituální dimenze člověka – Živá teologie*, jenž měl mnohaletou tradici.

Nad rámec základního programu Univerzity třetího věku MU jsou pořádány tematické **krátkodobé kurzy** zaměřené například na počítačové technologie, výuku cizích jazyků, pohybově relaxační aktivity, aktuální otázky a problémy z oblasti humanitních i přírodních věd. V průběhu akademického roku jich bývá realizováno několik desítek. Zajímavostí je letní týdenní kurz nazvaný *Výtvarný plenér* pořádaný v Telči, kde se senioři věnují fotografování nebo kresbě. Výsledky tvůrčí práce účastníků kurzů jsou pak prezentovány na výstavách v České republice i v zahraničí.

Pro posluchače U3V MU jsou organizovány také jednodenní **exkurze** vztahující se k obsahu přednášek či tematických kurzů. Jejich účastníci mohou navštívit např. Ústav soudního lékařství, Anatomický ústav, Univerzitní kampus, Botanickou zahradu, pořádány jsou také prohlídky budov jednotlivých fakult MU. Navštěvujeme i jiné vysoké školy a jejich odborná pracoviště či zajímavá kulturně-historická místa v České republice, a to vždy s odborným výkladem. Další významnou aktivitou U3V jsou **mimořádné přednášky**. Vystupují na nich emeritní rektori, současní i bývalí představitelé vysokých škol či jiných prestižních institucí a další významné osobnosti vědy a kultury.

Účastníci U3V MU mohou využívat **počítačovou studovnu** na Pedagogické fakultě MU a počítačovou cvičebnu a studovnu na Fakultě sociálních studií MU. Zde mají k dispozici počítače, připojení na internet, televizi s DVD i dataprojektor, mohou si číst denní tisk, časopisy, nebo si zapůjčit skripta, knihy, encyklopedie, slovníky a populárně naučné publikace. Ve studovnách je přítomen asistent (Adamec, Strmisková, 2013).

4.4 Příprava, realizace a evaluace vzdělávacích aktivit

4.4.1 Vzdělávací potřeby a návrh programu

S pojmem **analýza vzdělávacích potřeb** se obvykle setkáváme v organizacích, institucích a firmách, které se zabývají poskytováním profesního vzdělávání. Cílem analýzy vzdělávacích potřeb je zjistit, jakými kompetencemi je potřeba vybavit zaměstnance k tomu, aby svou práci vykonávali co nejkvalifikovaněji. V oblasti zájmového vzdělávání, kam patří i Univerzita třetího věku MU, obvykle nejsme tak striktně svázáni tím, že naše vzdělávací nabídka musí odpovídat potřebám pracovního trhu. Nicméně i my musíme do jisté míry respektovat přání našich „zákazníků“ a tudíž i my analyzujeme vzdělávací potřeby posluchačů. Většinou tyto aktivity realizujeme na vlastní náklady a vlastními silami. Při analýze získaných informací využíváme jak historických metod (analyzujeme některé vzdělávací programy v jejich časovém vývoji), tak metod srovnávacích – tj. srovnáváme vybrané znaky (např. počty účastníků v jednotlivých kurzech) a stanovujeme příčiny rozdílů s cílem identifikovat nové vzdělávací potřeby.

Žádnou analýzu nelze dělat tzv. od zeleného stolu – k analýze musíme mít podklady, zdroje. Těmi jsou pro nás jak **primární** tak **sekundární** data, a sice: vlastní šetření realizovaná mezi posluchači v rámci evaluace (kvantitativními i kvalitativními metodami např. focus group, dotazníky, rozhovory); informace o sociodemografické struktuře posluchačů z Informačního systému MU; informace o „konkurenci“, analýza vnějšího prostředí (aktuální dění ve společnosti, změna legislativy apod.); nabídka jednotlivých pracovišť (fakult); strategické dokumenty MU, MŠMT či MPSV, které obsahují pasáže věnované seniorské problematice apod.

Analýza vzdělávacích potřeb cílové skupiny je důležitou součástí práce organizátora vzdělávacích aktivit. Díky ní je možné uzpůsobit obsah a formy vzdělávání tak, aby naplňovala potřeby klientů. Ne vždy je však možné realizovat přání zákazníků zcela a optimálně, neboť existují určité překážky např. nedostatečné technické a materiální vybavení nebo personální zabezpečení, které tomu brání. Z provedené analýzy pak vyplývají poznatky, konstatování, návrhy a doporučení pro případné změny v obsahu,

formách či metodách vzdělávání. Ze závěrů analýzy lze také odvozovat návrhy řešení dílčích problémů (Brázdová, 2007).

Plánování vzdělávacích aktivit je nedílnou součástí mé práce. Sestavit si plán kurzů, které budou realizovány v určitém období (v akademickém roce) je základem pro veškerou následující činnost. Podle svých možností a v souladu se zaměřením své vzdělávací, výzkumné a tvůrčí činnosti se fakulty i jiné součásti MU podílejí na přípravě a uskutečňování programů U3V MU. Na základě kombinace výsledků analýzy vzdělávacích potřeb a potenciální nabídky jednotlivých součástí univerzity je možné sestavit předběžný program – tedy obsah vzdělávání. Programy U3V MU jsou podle Směrnice rektora (Směrnice, 2006) *„koncipovány tak, aby při využití vzdělávacího a vědeckého potenciálu Masarykovy univerzity byla zajištěna jejich vysoká kvalita, aktuálnost obsahu a tematické zájmy jejich předpokládaných účastníků.“*

4.4.2 Formy, metody a prostředky

Jako **didaktickou formu** chápeme souhrn organizačních opatření a uspořádání výuky (vzdělávání) při realizaci určitého vzdělávacího procesu (Palán, 1997). Běžně se vzdělávací formy rozdělují na prezenční, distanční a kombinované – to je jedno hledisko ukotvené v *Zákoně o vysokých školách* (111/1998 Sb.). Mezi další způsoby rozdělení forem patří individuální, skupinové, frontální, smíšené. V oblasti seniorského vzdělávání, a tak je tomu i v našem případě, je velmi hojně užívaná prezenční forma v podobě přednášek, seminářů nebo kurzů. Velice málo se využívá distančního vzdělávání s ohledem na technologické, odborné a finanční nároky na straně jedné a gramotnost seniorů v těchto oblastech na straně druhé. Základní učební jednotkou bývá vyučovací hodina, převážně v rozsahu 45–60 minut (Šerák, 2009).

Jednotlivé přednášky na U3V MU trvají 2 vyučovací hodiny a konají se jednou za čtrnáct dnů od října do května. Absolvent U3V MU získá osvědčení, které je mu předáno na slavnostní promoci. K výuce jsou využívány zejména prostory Masarykovy univerzity – přednáškové místnosti a učebny na fakultách. V poslední době využíváme také prostor institucí, které se na výuce podílejí, nebo s námi úzce spolupracují, a sice Moravské zemské muzeum, Moravská zemská knihovna a Kancelář veřejného ochránce práv.

Samotná „didaktika“, tedy umění vyučovat, není náplní mé práce, to je úkolem akademických a dalších pracovníků. Nicméně jsem si vědoma toho, že je třeba reflektovat i tuto oblast. V poslední době se objevuje i dostatek odborných pramenů zabývajících se realizací edukačních aktivit pro dospělou/starší populaci. Často se stává, že očekávání

účastníků, vzhledem k výše zmíněnému, a námi nabízený program nejsou totožné, avšak větší či menší disproporce jsou běžné a počítá se s nimi na obou stranách (Šerák, 2009).

Termín **metoda** vznikl z řeckého slova *methodos*, což znamená cesta nebo postup. Je to takové uspořádání činností učitele a jeho studentů, které napomáhá učební činnosti a směřuje k dosažení stanoveného cíle (Podlahová et al., 2012). Metody je možné třídit podle učebních aktivit, aktivit vyučovaných osob, myšlenkových operací nebo fází výuky. Nejčastěji se metody dělí podle pramene poznání a typu poznatků na *monologické* (přednáška, referát), *dialogické* (beseda, seminář, diskuze, rozhovor), *organizační* (exkurze), *kombinované* (koncert, tematický večer, festival, konference). Přesné dělení metod není pro tento text zásadní a předpokládám, že naši lektori (akademičtí pracovníci) znají širokou škálu vhodných metod a postupů, díky nimž dosáhnou spolu s účastníky U3V MU kýženého cíle.

V této souvislosti však upozorňuje Dvořáková (2014, s. 77), že výše zmíněné metody by se neměly zaměřovat jen na předávání teoretických poznatků, objasnění pojmů a teorií, ale spíše na podporu učebních aktivit a celého procesu učení účastníka tj. na posilování schopnosti učícího se kriticky myslet. Mezi tyto tzv. **aktivizační metody** patří metody založené na sdílení zkušeností účastníků – *situační* (případové studie), *inscenační* (hraní rolí) anebo *diskusní* metody a práce v malých skupinách.

Efektivitu a kvalitu vzdělávání výrazně ovlivňuje i použití **didaktických prostředků** – tedy učebních pomůcek a didaktické techniky. Učební pomůcky napomáhají interpretaci a zprostředkování obsahu (Mužík, 2004). Didaktickou technikou se rozumí technické přístroje, zařízení a systémy, které slouží v průběhu edukačního procesu ke zprostředkování informací z učebních pomůcek. Výběr didaktických prostředků záleží na složení skupiny, cílech a obsahu, metodách, prostředí, zkušenostech, návycích a kompetencích přednášejícího. Přednáškové místnosti jsou vybaveny standardní i nadstandardní didaktickou technikou (PC, projektor, plátno, vizualizér, audio a video technika) včetně zařízení umožňujícího záznam přednášky či její přenášení přes internet. V případě krátkodobých tematických kurzů jsou využívány místnosti menších rozměrů pro méně osob, které jsou taktéž vybaveny přiměřenou didaktickou technikou – magnetickou tabulí, flipchartem, nástěnnou tabulí, projekčními plochami aj.

Součástí mé pracovní náplně je také kompletace a příprava písemných materiálů jako jsou učební texty, skripta a sylaby (textové opory), které posluchači využívají během svého studia. Autory těchto studijních textů jsou většinou sami vyučující v tematických kurzech – tj. akademičtí pracovníci Masarykovy univerzity. Ve své práci se nevyhýbáme ani novým trendům a technologiím. Ve spolupráci s Českým rozhlasem Brno byl např. v roce 2009

adaptován text skriptu kurzu Dějiny umění a vizuální kultury, jenž byla ztvárněna do podoby audioknihy (včetně detailního bookletu) pro ty posluchače, kteří mají vzhledem k věku např. problémy se zrakem či mobilitou, ale samozřejmě i pro všechny ostatní zájemce.

Na Masarykově univerzitě jsou v rámci Univerzity třetího věku informační technologie využívány v kurzech týkajících se počítačové gramotnosti posluchačů, při komunikaci s posluchači i při přihlašování se do kurzů a jejich evidenci. Kromě osobních návštěv a poskytování telefonických konzultací využívají posluchači Univerzity třetího věku MU ke komunikaci s pracovníky zajišťujícími její chod velmi často také e-mailovou korespondenci.

Již v roce 2008 bylo umožněno stávajícím účastníkům a potenciálním uchazečům o vzdělávání v kurzech U3V MU **elektronické přihlašování** prostřednictvím Obchodního centra MU. V posledních letech je možné sledovat i u seniorské populace vzrůstající trend ve využívání komunikačních technologií, stále více zájemců o studium na Univerzitě třetího věku MU tedy oceňuje možnost přihlásit se elektronickou formou (Adamec, Strmisková, 2013). V současné době (k 31. 12. 2014) evidujeme 1 427 e-mailových adres našich posluchačů, což je bezmála 80 %. Elektronický způsob komunikace proto využíváme zejména k zasílání aktuálních informací o nabídce kurzů. Potenciální posluchači se mohou na našich webových stránkách zaregistrovat a na jejich e-mail jsou pak automaticky zasílány informace o možnostech vzdělávání se v kurzech U3V MU.

4.4.3 Marketingové aktivity a komunikace se seniory

Slovo marketing není ve světě vzdělávání vnímáno velmi pozitivně. Obvykle se používá u firem v souvislosti s prodejem, reklamou a stykem s veřejností. Světlík ve své publikaci *Marketingové řízení školy* definoval marketing školy jako: „proces řízení, jehož výsledkem je poznání, ovlivňování a v konečné fázi uspokojování potřeb zákazníků a klientů školy efektivním způsobem zajišťujícím současně splnění cílů školy“ (Světlík, 2009, s. 13–15).

Při hlubším zkoumání a porovnávání se však dají nalézt mnohé analogie problémů školy s problémy firem. Marketingové řízení vzdělávacích institucí vychází z teorie marketingu služeb, kterou definoval Kotler a Keller (2007, s. 402) jako „*analyzování, plánování, implementaci a kontrolu dokonale formulovaných programů navržených za účelem dosažení dobrovolné výměny hodnot s cílovými trhy a dosažení institucionálních cílů.*“

Na počátku 21. století vstupuje marketing do nové, dynamičtější fáze. Trendem ve školství je celoživotní vzdělávání, flexibilní reakce na aktuální rychle se měnící potřeby klientů.

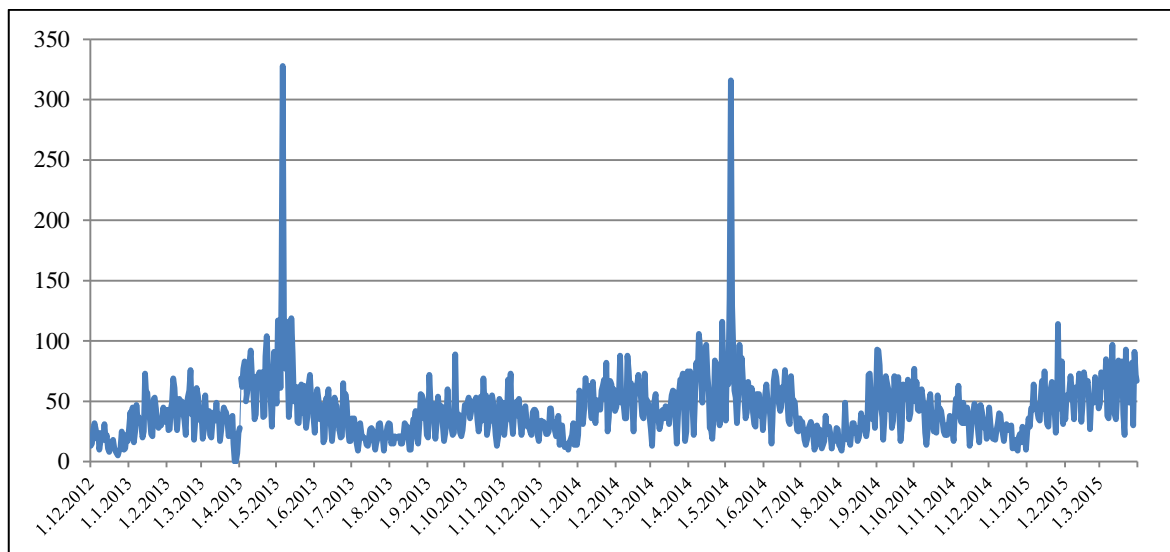
Stěžejní je dnes pro vysoké školy komunikace prostřednictvím webu a kreativní využití integrovaných marketingových komunikací včetně propojení možnosti moderních nástrojů s těmi běžnými jako direct mailing, YouTube, Facebook, soutěže či silné zážitkové události (Jindra, 2011, s. 22).

Základem marketingového řízení organizací a tedy i vzdělávacích institucí je tzv. marketingový mix. Marketingový mix je podle Světlíka (2009) souborem marketingových nástrojů, které firma, v našem případě vzdělávací instituce, používá k tomu, aby dosáhla marketingových cílů na cílovém trhu. **Marketingový mix školy** je tvořen 5P, které jsou představovány těmito nástroji: (1) vzdělávací program (*product*), (2) cena poskytované služby (*price*), (3) distribuce vzdělávacího programu (*placement*), (4) komunikace (*promotion*) a (5) lidé (*people*).

Dle mého názoru je také důležité si uvědomit, jakým způsobem nás vnímá naše cílová skupina. **Image instituce** může být mnohem důležitější než to, jaká instituce ve skutečnosti je (Kotler, Fox, 1995). Internetové stránky www.u3v.muni.cz jsou jedním z nejdůležitějších informačních kanálů o aktivitách a aktuálním dění v rámci Univerzity třetího věku Masarykovy univerzity a pomyslným „oknem do naší kuchyně“. Tato forma prezentace je určena nejen současným posluchačům, ale především pak novým zájemcům o studium. Ti na stránkách naleznou informace o jednotlivých programech a kurzech U3V MU společně s elektronickými přihláškami, případně formuláři k tisku. Dále se mohou návštěvníci seznámit s možnostmi nabízených tematických kurzů, jejichž nabídka je v průběhu roku neustále aktualizována a rozšiřována. Významné aktivity a události Univerzity třetího věku Masarykovy univerzity jsou pravidelně dokumentovány nejen profesionálními fotografy a kameramany, ale i samotnými posluchači Univerzity třetího věku MU.

Abychom získali podrobnější informace, zavedli jsme v roce 2012 k našemu webu službu *Google Analytics*, což nám pomohlo zjistit, že průměrná návštěvnost internetových stránek www.u3v.muni.cz činí cca 42 unikátních návštěv za den. V období od 1. 12. 2012 do 31. 3. 2015 jsme pak zaznamenali 36 084 návštěv. Na grafu³ č. 2 lze vidět, jak rapidně stoupá počet návštěv v den našich „přijímacích zkoušek“ první týden v květnu. Nechceme zůstat pozadu a vzhledem k velké návštěvnosti těchto stránek připravujeme nástroje jako je formulář pro dotazy, anketní dialogová okna a samozřejmě FAQ (nejčastější otázky).

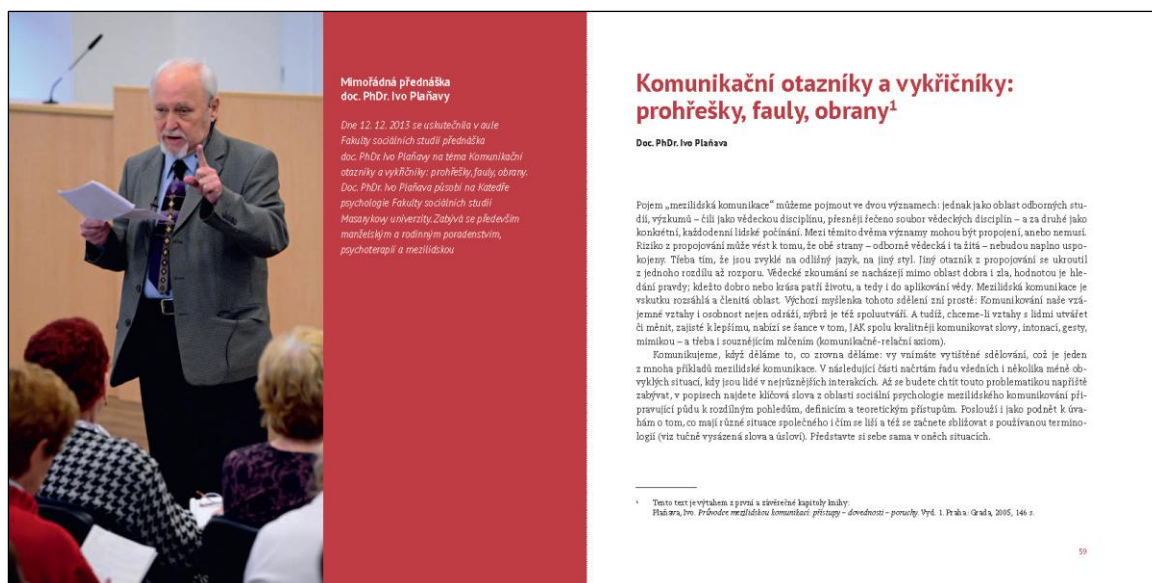
³ Zdroj: <https://www.google.com/analytics/>

Graf 2: Návštěvnost internetových stránek U3V MU v období od 1. 12. 2012 do 31. 3. 2015

Pro posluchače Univerzity třetího věku MU a její potenciální účastníky jsou připravovány různé informační a propagační materiály. Vzhledem k častější spolupráci se zahraničními partnery vydáváme i propagační materiály v anglickém nebo německém jazyce. Z realizovaných přednášek mimořádných osobností jsme vydali publikaci s texty přednášek doplněnými fotografiemi a DVD obsahujícím jejich sestříhy.

Vystupujeme v TV či rozhlasu, připravujeme reportáže pro regionální vysílání, publikujeme informace o U3V MU ve zpravodajích městských částí apod. Zveřejňujeme články v časopisech zaměřených na seniorskou problematiku (např. Revue 50 plus), svoji činnost prezentujeme na odborných konferencích (např. LEDAX), publikujeme též články v odborných časopisech (např. Lifelong Learning – Celoživotní vzdělávání). V loňském roce dokonce jezdily po Brně dvě tramvaje s naším reklamním potiskem.

Obrázek 3: Ukázka učebního textu z mimořádných přednášek

4.4.4 Finanční a personální zabezpečení

Realizace vzdělávacích aktivit v rámci univerzity třetího věku na půdě veřejné vysoké školy má z ekonomického hlediska mnoho společného s podobnými činnostmi v prostředí vzdělávací agentury/firmy. S realizací univerzity třetího věku jsou spojeny nemalé náklady. V ekonomické terminologii jde o finanční vyjádření všeho, co potřebujeme a spotřebováváme pro určitou činnost. **Náklady na provoz** univerzity třetího věku se dají rozdělit na jednotlivé druhy:

- *materiálové* – např. papír, kancelářské potřeby, tonery do tiskáren, DVD média, PC technika, tiskárny, apod.
- *energetické* – např. elektřina, teplo, voda, pohonné hmoty, režie, telefonní poplatky
- *technické* – náklady spojené s používáním technických přístrojů a zařízení, servis a opravy
- *personální* – náklady spojené s lidskou prací = mzdy, odměny z DPP, odvody na sociální a zdravotní pojištění, cestovní náklady, ubytování
- *informatické* – náklady spojené se zajištěním potřebných informací – poplatky za internetové připojení, nákup odborné literatury, poradenství, konzultace, překlady
- *prostorové* – pronájem prostor pro výuku, pronájem prostor kanceláří aj.
- *ostatní* – např. poplatky za členství v profesních nebo odborných sdruženích (včetně mezinárodních), konferenční poplatky aj.

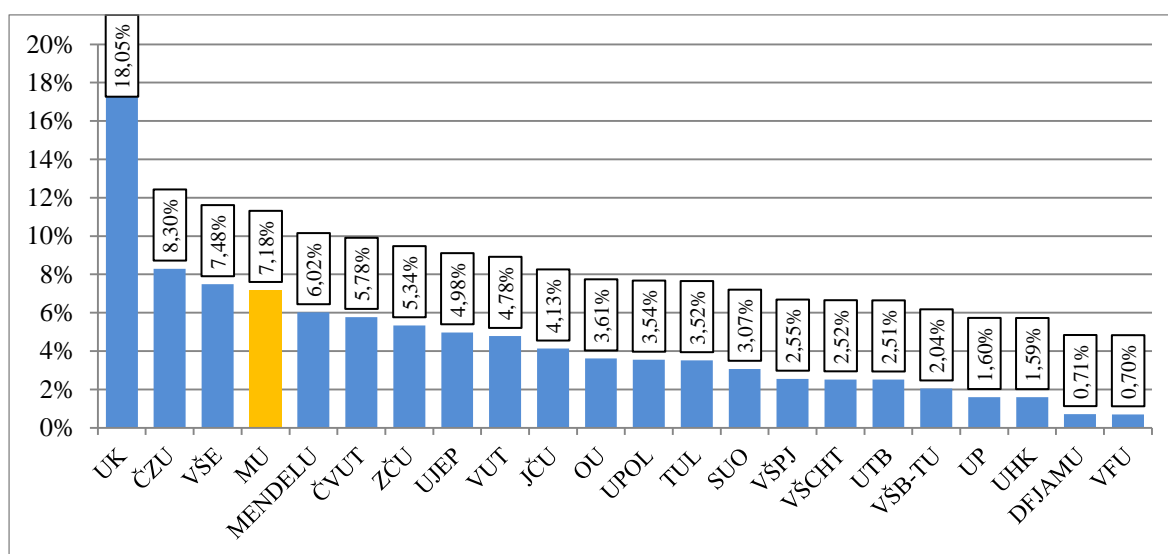
Práce spojené se stanovováním a výpočtem nákladů na vzdělávací aktivity jsou často spojovány s činností, která se nazývá **kalkulace** (někdy též finanční analýza) a v praxi bývá využíván tzv. kalkulační vzorec. Ten představuje všeobecně dohodnuté rozčlenění nákladů a dalších složek, kterými se zabezpečuje jednotnost při sestavování kalkulací a jejich porovnatelnost v čase nebo v rámci jiných kritérií. Kalkulace se může zpracovávat v různých fázích vzdělávací aktivity – např. ve fázi zrodu (koncepte, projektování), organizační (v průběhu), nebo při ukončení (případně hodnocení). Odborná literatura pak popisuje tyto kalkulace z časového hlediska např. jako předběžné, postupné, operativní, výsledné, apod. (Lipták, 2007).

Již jsem zmínila, že oproti soukromé sféře má organizace vzdělávacích aktivit pro seniory v prostředí vysoké školy své **výhody** i **nevýhody**. Jednou z nesporných výhod je možnost získání dotací na provoz a tím pádem snížení celkových nákladů, což umožňuje finanční zpřístupnění kurzů seniorům. Stává se, že kalkulace některých kurzů velmi často vycházejí tak, že jejich náklady vysoce převyšují výnosy a jsou tedy ztrátové. V praxi tak často ziskovější kurzy hradí ztráty jiných kurzů, případně jsou dotovány z ostatních zdrojů. Kurzy, které si na sebe „nevydělají“ nejsou neúspěšné. Jejich kapacita je většinou zcela naplněna, ovšem náklady na kurz jsou buď příliš vysoké, případně jde o kurz pro menší počet osob. Jedná se například o kurzy ICT, digitální fotografie, jazykové kurzy apod. Jsem přesvědčena, že v komerční sféře by takové kurzy buď nebyly realizovány, nebo by jejich cena musela být několikanásobně vyšší.

Za jednu z méně pozitivních stránek oproti komerční sféře považuji určitou míru legislativní svázanosti například v souvislosti se zadáváním veřejných zakázek (podle Zákona o veřejných zakázkách – 137/2006 Sb.), nákupem zboží a služeb, který je regulován finanční kontrolou (podle Zákona o finanční kontrole – 320/2001 Sb.) apod. Při své práci využívám tzv. Dynamického nákupního systému, který umožňuje v elektronické podobě zadávat požadavky na nákup zboží a služeb, které potřebuji ke své činnosti. Tento proces bývá velmi zdlouhavý (nepružný), většina dodaného zboží a služeb bývá nekvalitní, neboť hlavním soutěžním kritériem je cena a dodací lhůty nejsou z nejkratších.

Univerzity třetího věku na veřejných vysokých školách jsou v České republice financovány **vícezdrojově**. Tyto zdroje by podle doporučení předsednictva Asociace U3V v ČR měly být tři. Prvním ze zdrojů jsou poplatky samotných seniorů za vzdělávání. Druhým zdrojem jsou finanční prostředky, které může a nemusí poskytnout organizátorům vysoká škola ze svého rozpočtu. Regulace obou těchto zdrojů je ve výlučné kompetenci každé z vysokých škol. Třetím zdrojem jsou finanční prostředky z Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR prostřednictvím dotace z **Ukazatele F**. Nárok na tuto dotaci

mají všechny **veřejné vysoké školy**⁴ na základě každoročně podané žádosti, v níž musí uvést údaje o realizovaných kurzech, zejména jejich názvy, anotace, počty realizovaných hodin, počet účastníků. Výchozí bodem pro výpočet dotace je **výkon** dané vysoké školy v uplynulém akademickém roce, který je měřen počtem realizovaných **studentohodin**. Uvedený graf ukazuje podíl U3V MU na celkovém výkonu veřejných vysokých škol v akademickém roce 2013/2014. Celkový výkon členů AU3V ČR pak činil ve zmíněném akademickém roce celkem 826 003,5 studentohodin (viz příloha P I; Informační, 2010).

Graf 3: Podíl veřejných vysokých škol na celkovém výkonu členů Asociace univerzit třetího věku v AR 2013/2014

Na realizaci aktivit pro seniory je možné získat i další finanční zdroje. Již několik let po sobě jsme například získali dotaci na spolupráci s Univerzitou Lipsko od Česko-německého fondu budoucnosti. V roce 2015 se nám na základě projektové žádosti podařilo získat finanční podporu od Krajského úřadu Jihomoravského kraje na realizaci kurzů v domovech pro seniory. Nutno podotknout, že administrativní náročnost práce v souvislosti s těmito projekty je mnohdy vyšší než samotná realizace, ovšem tu radost z práce vám nikdo nenahradí. Volba forem a zdrojů financování jednotlivých kurzů se řeší operativně s ohledem na jeho charakter.

Náplní mojí práce je též komunikace, **výběr a najímání lektorů** pro jednotlivé vzdělávací aktivity. Tato činnost je svým způsobem administrativně náročná a mnohdy i adrenalinová. V průběhu akademického roku realizujeme cca 250 přednášek, 40 tematických kurzů včetně několika exkurzí. Se všemi lektory je potřeba dohodnout termín přednášky, její

⁴ Pro podrobnosti viz metodický pokyn dostupný zde: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/vysoke-skolstvi/pravidla-pro-poskytovani-prispevku-a-dotaci-verejnym-vysokym-2>

obsah, případně s nimi sepsat dohodu o provedení práce. Lektory jsou vesměs akademičtí pracovníci Masarykovy univerzity, případně jiné vysoké školy v ČR nebo jsou to odborníci z praxe, vedoucí zástupci vědeckých, kulturních a jiných institucí (např. muzea, knihovny, výzkumné ústavy).

Smékalová a Špatenková (2014, s. 84–85) ve shodě s J. Mužíkem a V. Jůvou konstatují, že lektor je jedním z nejdůležitějších faktorů edukačního procesu, což je navíc umocněno cílovou skupinou, která má své specifické potřeby a požadavky. Senioři jsou jednou z nejnáročnějších skupin posluchačů, protože dokážou posoudit (někdy i velmi nahlas) **kompetence lektora** – jeho erudici, praktické zkušenosti, didaktické dovednosti, komunikační schopnosti apod. V souvislosti s výše uvedeným pak zmíněné autorky (tamtéž, s. 88–89) hovoří o připravovaném nástroji profesionalizace vzdělávání vzdělavatelů seniorů v podobě kompetenčního modelu lektora, který by měl obsahovat tyto kompetence a subkompetence: *osobnostní* (etickou, intersubjektivní, empirickou, seberefektivní), *odbornou* (oborovou a mezioborovou), *andragogicko-geragogickou* a *lektorskou* (didaktickou, psychodidaktickou, psychosociální, interpersonální, rétorickou, manažerskou).

4.4.5 Evaluace a kvalita ve vzdělávání seniorů

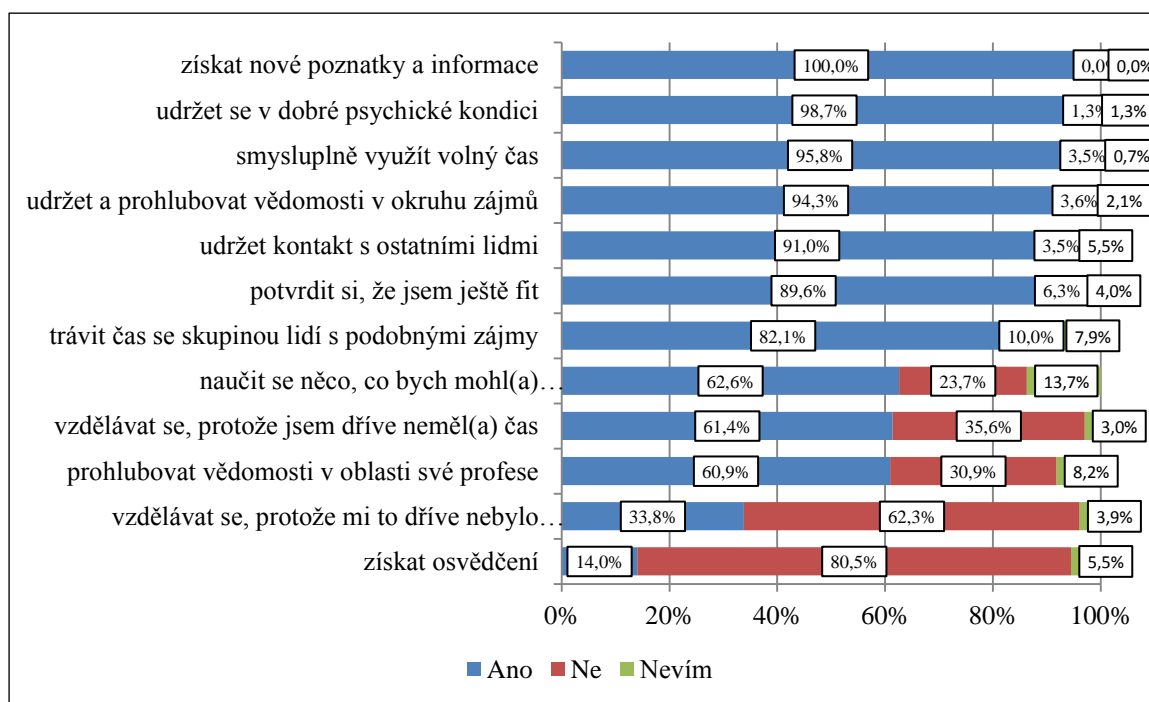
V dnešní době získává **kvalita** v diskusi o vzdělávání pozici středobodu, k němuž se sbíhají úvahy odborníků z teorie i praxe. Pojem kvalita je odvozen z latinského slova „qualitas“, které označuje vlastnost určitého předmětu nebo osoby.

Podle *Andragogického slovníku* (Průcha, Veteška, 2012) a *Pedagogického slovníku* (Průcha et al., 2003) se obecně kvalitou vzdělávání (vzdělávacích procesů, institucí i systému) rozumí žádoucí (optimální) úroveň jejich fungování a produkce, která může být předepsána určitými požadavky a na tomto základě může být objektivně měřena a hodnocena. V této souvislosti pak hovoříme o indikátorech kvality, tedy pozorovatelných jevech, příznacích, vlastnostech či charakteristikách toho, že se určitá očekávání, tj. žádoucí kvalita vyskytla.

Pojem kvalita se tedy v pedagogické oblasti využívá buď jako obecný výraz pro pozitivní nebo negativní označení míry (úrovně) nějakého stavu, nebo jako výraz pro vyjádření stavu, který je optimální, žádoucí (Starý, 2009). Abychom mohli zajišťovat kvalitu, a to v jakémkoli oboru lidské činnosti, musíme stanovit žádoucí cíl tj. ideální stav, zvolit správnou cestu k cíli tj. nastavit procesy a dosáhnout výsledku tedy určitého reálného stavu. Při hodnocení kvality pak porovnáváme dosažené výsledky se stanovenými cíli a míra přiblížení reálného stavu tomu ideálnímu je mírou kvality. Ve vzdělávání

dospělých, tedy i seniorů, je tomu obdobně. Pověštinou jsou využívány standardní metody evaluace založené na subjektivním hodnocení vzdělávacích akcí, lektorů aj. ze strany účastníků vzdělávání. Mezi indikátory kvality tedy patří i míra uspokojení požadavků a potřeb (vyslovených i nevyslovených) ze všech zainteresovaných stran se zaměřením na klienta vzdělávací instituce.

Každoročně jsou ve spolupráci s účastníky U3V MU hodnoceny vzdělávací aktivity, čímž získáváme důležité zpětnovazební informace pro naši další práci. Nejčastěji využívanými metodami jsou dotazníková šetření nebo focus groups. Důležitá sociodemografická data pro další analýzy (struktura posluchačů aj.) lze získat i z Informačního systému MU, jelikož senioři jsou v něm, stejně jako studenti řádných studijních programů, evidováni. Výsledky těchto šetření jsou pak podkladem pro jednání Programové rady, aktualizaci programu U3V MU nebo další organizační opatření.

Graf 4: Motivace účastníků ke vzdělávání na U3V MU

Předmětem našich šetření (kvantitativních i kvalitativních) je nejen celková spokojenost účastníků U3V MU s organizací vzdělávacích aktivit, jejich obsahovou náplní či kvalitou, ale i **motivace** ke vzdělávání a další aspekty. Obecně je možné říci, že u většiny indikátorů míra spokojenosti respondentů s jednotlivými položkami převažuje nad nespokojeností. Např. v roce 2010 jsme zjišťovali motivaci k účasti v U3V MU u posluchačů prvního ročníku Základního kurzu (nyní Všeobecně zaměřený kurz). Dotazování se tehdy zúčastnilo celkem 154 osob (srov. Adamec, Dan, Hašková, 2010). Výsledky jsou uvedeny v grafu na předešlé stránce. Důvody zjišťování motivace ke vzdělávání mezi seniory na U3V MU jsou přinejmenším dva: na obecné úrovni jejich odpovědi vypovídají o určité části seniorské populace a v souvislosti s organizačním zajištěním kurzů mohou zjištěné poznatky napomoci k dosažení rovnováhy mezi nabídkou vzdělávacích aktivit a očekáváním jejich účastníků.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 ANALÝZA PRŮZKUMŮ SPOKOJENOSTI ÚČASTNÍKŮ U3V MU

5.1 Východiska, cíle a otázky

Jak jsem uvedla v předchozí kapitole, v posledních letech provádíme **průzkumy spokojenosti** posluchačů. Dříve se průzkumy na U3V MU realizovaly v omezené míře např. ve vybraném krátkodobém tematickém kurzu nebo vybraném ročníku dlouhodobého kurzu, nejčastěji se tak dělo v prvním ročníku Základního kurzu (nyní Všeobecně zaměřeného kurzu). V roce 2012/2013 bylo rozhodnuto o realizaci komplexnější formy hodnocení spokojenosti účastníků s organizací U3V MU a jejími dílčími aspekty.

Spokojenost definuje *Psychologický slovník* (Hartl, Hartlová, 2004, s. 556) jako „*příjemný pocit z dobrých vztahů a dobře vykonané činnosti.*“ Pro naše účely tedy můžeme chápat spokojenost seniorů jako příjemný pocit z užitečně prožitého času a dobře investovaných peněz do svého rozvoje.

Cílem každoročních průzkumů je:

- komplexní evaluace vybraných vzdělávacích aktivit U3V MU ze strany účastníků kurzů,
- identifikace názorů a postojů od účastníků kurzů a programů U3V MU,
- zjištění preferencí a získání námětů pro výběr témat kurzů U3V MU,
- zvýšení celkové spokojenosti účastníků prostřednictvím optimalizace a zlepšení souvisejícího servisu.

Východiskem pro tuto analýzu je tedy snaha o zlepšení organizace a ostatních aspektů, případně nalezení optimálního způsobu zjišťování zpětné vazby od posluchačů. Vycházela jsem přitom z dat získaných realizací průzkumů v akademickém roce 2012/2013 a 2013/2014.

Cílem následující analýzy spokojenosti je:

- a) **porovnat** výsledky průzkumů realizovaných v uplynulých dvou akademických letech 2012/2013 a 2013/2014 a **analyzovat** jejich případné odlišnosti,
- b) na základě zjištěných výsledků **navrhnout** případná nápravná opatření v organizaci U3V MU,
- c) **vyhodnotit** klady a zápory využití tištěné (papírové) a elektronické formy dotazování.

Pro účely analýzy jsem stanovila tyto **výzkumné otázky** (dále VO), na které budu v následujícím textu odpovídat:

VO1 Do jaké míry jsou účastníci dlouhodobých kurzů spokojeni s celkovou úrovní vzdělávání na Univerzitě třetího věku MU?

VO1a Liší se míra spokojenosti s celkovou úrovní vzdělávání mezi účastníky jednotlivých dlouhodobých kurzů?

VO1b Liší se míra spokojenosti s celkovou úrovní vzdělávání mezi sledovanými akademickými lety 2012/2013 a 2013/2014?

VO2 Do jaké míry jsou účastníci dlouhodobých kurzů Univerzity třetího věku MU spokojeni s dílčími organizačními aspekty?

VO2a Liší se míra spokojenosti s dílčími aspekty mezi účastníky jednotlivých dlouhodobých kurzů?

VO2b Liší se míra spokojenosti s dílčími aspekty mezi sledovanými akademickými lety 2012/2013 a 2013/2014?

VO3 Jaké odlišnosti nebo shody byly zjištěny v rámci hodnocení výsledků obou šetření?

VO4 Jaká opatření lze případně navrhnout ke zlepšení organizace na Univerzitě třetího věku MU s ohledem na výsledky realizovaných průzkumů?

VO5 Která z realizovaných forem šetření je z organizačně-administračního hlediska výhodnější?

5.2 Metodologie

5.2.1 Cílová skupina respondentů

Cílovou skupinu respondentů tvořili **v akademickém roce 2012/2013** účastníci dlouhodobých⁵ kurzů:

- Všeobecně zaměřený kurz (1. ročník) – ozn. jako VZK1
- Základní kurz (2. ročník) – ozn. jako ZK2
- Nástavbový kurz (2 ročníky) – ozn. jako NK1 a NK2
- Živá teologie (4 ročníky) – ozn. jako ŽT1, ŽT2, ŽT3 a ŽT4
- Dějiny umění a vizuální kultury (1. ročník) – ozn. jako DU1
- Univerzita třetího věku v Moravském zemském muzeu (1 ročník) – ozn. jako MZM
- Prevence kriminality (1 ročník) – ozn. jako PK
- Kulturní dědictví (1 ročník) – ozn. jako KD (realizováno v Telči)
- Kurz pro absolventy U3V MU (1 ročník, 4 tematické směry) – ozn. jako KA

⁵ Dlouhodobý kurz je kurz, jehož minimální délka je 1 rok (2 semestry).

Cílovou skupinu respondentů tvořili v akademickém roce 2013/2014 účastníci dlouhodobých kurzů:

- Všeobecně zaměřený kurz (2 ročníky) – ozn. jako VZK1 a VZK2
- Nástavbový kurz (2 ročníky) – ozn. jako NK1 a NK2
- Spirituální dimenze člověka (3 ročníky)⁶ – ozn. jako SDČ2, SDČ3, SDČ4
- Dějiny umění a vizuální kultury (2 ročníky) – ozn. jako DU1 a DU2
- Univerzita třetího věku v Moravském zemském muzeu (1 ročník) – ozn. jako MZM
- Kurz pro absolventy U3V MU (1 ročník, 4 tematické směry) – ozn. jako KA

Kurz Prevence kriminality již v akademickém roce 2013/2014 nebyl otevřen a účastníci kurzu Kulturní dědictví, který je realizován v Telči, nebyli osloveni.

5.2.2 Metoda sběru dat

Pro účely interní evaluace používáme standardizovaný **dotazník** vlastní konstrukce (kvantitativní přístup). Dotazník je velmi frekventovanou metodou získávání dat a Gavora (2000, s. 99) jej vymezuje jako „*způsob kladení otázek a získávání písemných odpovědí.*“ Současně konstatuje, že tento nástroj je určen především pro hromadné získávání údajů o velkém počtu odpovídajících, čímž je považován za ekonomický.

Dotazník byl sestaven na základě výsledků předchozích zjišťování a zkušeností s jejich organizací. Struktura, charakter a pořadí otázek v dotazníku byly určeny konceptualizací a operacionalizací pojmů a sledovanými znaky deskriptivního výzkumu. Dotazník použitý pro rok 2012/2013 byl distribuován v **papírové podobě** a je přílohou této práce. **Elektronický dotazník** z roku 2013/2014 je dostupný z internetu⁷. Dotazníky obsahují uzavřené, polouzavřené, výběrové nebo škálové hodnotící (numerické) otázky a závěrečnou otevřenou otázku. Položky dotazníku byly obecně strukturovány do následujících oblastí:

- **Spokojenost účastníků**
 - Spokojenost s celkovou úrovní vzdělávání na U3V MU
 - Spokojenost s dílčími atributy organizace U3V MU
 - Spokojenost s realizovanými přednáškami v daném akademickém roce⁸

⁶ Kurz Spirituální dimenze člověka nahradil dřívější kurz Živá teologie.

⁷ Formulář dotazníku pro akademický rok 2013/2014 je dostupný z: <http://www.u3v.muni.cz/news-pointer/1/>

⁸ I když s těmito výsledky disponuji, nebyla v rámci této práce, s ohledem na etické aspekty dané problematiky, vyhodnocována spokojenost s jednotlivými přednáškami realizovanými v letech 2012/2013 a 2013/2014.

- **Aktivita účastníků** (pouze v AR 2012/2013)
 - Návštěvnost krátkodobých tematických kurzů
 - Návštěvnost jiných U3V v Brně
- **Sociálně demografické znaky**
 - Pohlaví
 - Věk
 - Vzdělání
 - Povolání a ekonomická aktivita
 - Bydliště
- **Vlastní sdělení organizátorům**

5.2.3 Návratnost dotazníků v jednotlivých kurzech

2012/2013				2013/2014			
Kurz	Počet účastníků	Odevzdáno	Návratnost	Kurz	Počet účastníků	Odevzdáno	Návratnost
VZK1 ⁹	187	59	31,6%	VZK1	201	67	33,3%
ZK2	152	79	52,0%	VZK2	147	60	40,8%
NK1	145	114	78,6%	NK1	136	43	31,6%
NK2	159	74	46,5%	NK2	127	49	38,6%
ŽT1	93	27	29,0%				
ŽT2	98	31	31,6%	SDČ2	59	18	30,5%
ŽT3	81	48	59,3%	SDČ3	81	31	38,3%
ŽT4	85	70	82,4%	SDČ4	112	24	21,4%
KA	508	146	28,7%	KA	449	120	26,7%
DU1	202	81	40,1%	DU1	203	81	39,9%
				DU2	176	56	31,8%
PK	40	12	30,0%				
MZM	104	32	30,8%	MZM	96	36	37,5%
KD	65	12	18,5%				
Celkem	1 919	785	40,9%	Celkem	1 787	585	32,7%

Tabulka 2: Návratnost dotazníků v letech 2012/2013 a 2013/2014

Tabulka č. 2 dokumentuje strukturu vzorku respondentů podle navštěvovaných kurzů v akademických letech 2012/2013 a 2013/2014. Ve sloupci „počet účastníků“ je uveden celkový počet posluchačů oficiálně registrovaných v jednotlivých kurzech, sloupec „odevzdáno“ zobrazuje množství navrátivších se dotazníků k dalšímu zpracování. Vzhledem ke skutečnosti, že obvykle není možné zajistit 100% účast na přednáškách, byl

⁹ V průběhu času docházelo při vnitřní organizaci ke změně názvů téhož kurzu. Čtyřletý kurz nyní označovaný jako Všeobecně zaměřený kurz (VZK) byl dříve složen ze dvou dvouletých kurzů – Základního (ZK) a Návštevového (NK). Čtyřletý kurz dříve označovaný ŽT (Živá teologie) je nově označován jako SDČ (Spirituální dimenze člověka).

dotazník distribuován jen přítomným posluchačům. Vypočítanou návratnost tedy považuji v tomto případě pouze za orientační.

5.2.4 Organizace průzkumných šetření

Průzkumná šetření probíhají vždy v závěru akademického roku, nejčastěji v období dubna a května.

V akademickém roce **2012/2013** probíhala distribuce **papírových dotazníků** před zahájením vybraných přednášek jednotlivých kurzů prostřednictvím pracovníků U3V (a studentů MU) všem přítomným posluchačům. Před vyplňováním byl respondentům vysvětlen cíl výzkumu a zdůrazněna anonymita jejich odpovědí. Respondenti měli možnost v případě nejasností položit organizátorům dotaz a po vyplnění předávali dotazníky personálu, který průběh i organizaci sběru dat zajišťoval.

V akademickém roce **2013/2014** byl pro průzkum spokojenosti účastníků U3V MU vytvořen **elektronický formulář** na serveru Google.cz, který byl distribuován prostřednictvím informace (odkazu) v e-mailové zprávě těm frekventantům, kteří v přihlášce do některého z dlouhodobých kurzů uvedli svoji e-mailovou adresu. Elektronickou formu dotazování jsme zvolili proto, že zatímco v akademickém roce 2010/2011 uvedlo v přihlášce do prvního ročníku e-mailovou adresu jen 47 % osob, v současné době evidujeme 1427 e-mailových adres, což reprezentuje 80 % ze všech účastníků U3V MU. Zpráva se žádostí o vyplnění evaluačního dotazníku byla opět zaslána před ukončením akademického roku a byla stanovena lhůta pro jeho vyplnění. Na přednáškách byli posluchači nedisponující elektronickou poštou seznámeni s možností vyplnit dotazník prostřednictvím odkazu umístěného na webových stránkách U3V MU. Za tímto účelem mohli využít počítačových učeben, do nichž mají přístup.

5.2.5 Způsob zpracování dat

Jak v akademickém roce 2012/2013, tak v roce 2013/2014 mohli posluchači vyjádřit svoji míru spokojenosti v evaluačním dotazníku prostřednictvím **škál**. Pojem škála definuje Kerlinger (1972, s. 468) takto: „*Škála je souborem symbolů nebo čísel, a to tak strukturovaných, že lze symboly nebo čísla přiřadit podle pravidla jedincům (jejich aktům chování), na které se škála aplikuje.*“

Škály jsou v sociálních vědách rozšířené, slouží k vyjádření a především měření respondentových názorů, postojů, mínění, motivů, vztahů, znalostí apod. Jejich hlavní význam tkví v převádění neměřitelných znaků na měřitelné. Někdy dochází ke kombinaci typu škály se slovy, čísly a grafickými prvky. Při konstrukci škály se v případě škál

hodnotících zadavatelé výzkumu rozhodují o typu škály (liché nebo sudé), počtu kategorií škály (kratší nebo delší) a její formě (verbální, číselná, grafická, kombinovaná). Správná volba ovlivňuje získaná data, avšak neexistují závazná pravidla, co je a není správné (Kozel et al., 2011).

Míra spokojenosti s celkovou úrovní vzdělávání i dílčími atributy (indikátory) byla při průzkumu v roce 2012/2013, kdy byl evaluační dotazník distribuován v podobě tištěného formuláře, měřena na desetibodové stupnici (škále). V rámci analýzy výsledků byla využita tzv. *kategorizace položek* hodnotící škály. Tři krajní hodnoty 1 až 3 byly sloučeny do varianty „spokojen(a)“, sloučení hodnot 4 až 7 vyjadřuje variantu „ani spokojen(a), ani nespokojen(a)“ a hodnoty 8 až 10 byly sloučeny do varianty „nespokojen(a)“.

Při průzkumu v roce 2013/2014 odpovídali respondenti prostřednictvím elektronického formuláře. Na otázku týkající se spokojenosti s celkovou úrovní vzdělávání odpovídali na Likertově škále: rozhodně spokojen(a), spíše spokojen(a), nevím, neumím se rozhodnout, spíše nespokojen(a) a rozhodně nespokojen(a). Míra spokojenosti s dílčími atributy organizace U3V MU byla měřena na pětibodové numerické škále (jako ve škole), kdy 1 znamenala nejvíce spokojen(a) a 5 nejméně spokojen(a). Pro účely interpretace byly sloučeny hodnoty 1 a 2 do kategorie „spokojen(a)“ a hodnoty 4 a 5 do kategorie „nespokojen(a)“. Respondenti mohli též případně zvolit variantu „nehodnotím“.

Abych mohla porovnat a analyzovat jednotlivé výsledky z obou šetření, rozhodla jsem se stanovit pro tento účel **hodnotící kritérium** v podobě nejnižší akceptovatelné míry spokojenosti s dílčími atributy organizace U3V MU nebo se spokojeností s celkovou úrovní vzdělávání na U3V MU. Hodnotící kritérium bylo v tomto případě empiricky, a po dohodě s odbornými metodology, určeno jako **75% míra** celkové spokojenosti účastníků U3V MU. Pokud je tedy celková míra spokojenosti nižší než 75 % (včetně), je dále považován takový indikátor za hodný zřetele a návrhu opatření na jeho zlepšení či optimalizaci. Zároveň ty atributy, které jsou hodnoceny více než 75% mírou spokojenosti účastníků, považuji za hodné pozornosti ve smyslu zajištění jejich udržitelnosti i do budoucna.

Pro zpracování dat byl v obou případech použit software IBM SPSS, který mají studenti i zaměstnanci Masarykovy univerzity k dispozici. Údaje v dotaznících prošly vstupní a logickou kontrolou, následně vytvořené matice byly před zahájením analýzy vyčištěny a volné otázky kategorizovány. Současně byly využity aplikace kancelářského balíku Microsoft Office.

5.3 Výsledky a jejich interpretace

V této části práce odpovídám na stanovené výzkumné otázky (VO1 – VO5). Výsledky jsou uváděny v přehledné podobě tabulek, grafů a komentářů tak, abychom jednotlivá zjištění mohli pro svou další práci využívat flexibilně a organizační procesy lépe optimalizovat.

5.3.1 Sociodemografická struktura respondentů

Následující tabulky dokumentují a porovnávají **strukturu vzorku** respondentů v obou letech podle vybraných sociodemografických znaků. Zde je možné najít mnoho podobných znaků.

	Muži		Ženy		Neodpovědělo		Celkem	
	N	%	N	%	N	%	N	%
2012/2013	103	13,1	662	84,3	20	2,6	785	100,0
2013/2014	77	13,2	508	86,8	0	0,0	585	100,0

Tabulka 3: Struktura respondentů průzkumů podle pohlaví

	do 64 let		65–74 let		75 a více let		Neodpovědělo		Celkem	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
2012/2013	260	33,1	401	51,1	82	10,4	42	5,4	785	100,0
2013/2014	207	35,4	325	55,5	42	7,2	11	1,9	585	100,0

Tabulka 4: Struktura respondentů průzkumů podle věku

	Středoškolské		Vysokoškolské		Neodpovědělo		Celkem	
	N	%	N	%	N	%	N	%
2012/2013	531	67,6	221	28,2	33	4,2	785	100,0
2013/2014	388	66,3	197	33,7	0	0,0	585	100,0

Tabulka 5: Struktura respondentů průzkumů podle vzdělání

	do 5 000 obyvatel		5 001–20 000 obyvatel		20 001 a více obyvatel		Neodpovědělo		Celkem	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
2012/2013	169	21,5	110	14,0	461	58,8	45	5,7	785	100,0
2013/2014	116	19,8	69	11,8	399	68,2	1	0,2	585	100,0

Tabulka 6: Struktura respondentů průzkumů podle velikosti obce trvalého bydliště

	V Brně		Mimo Brno		Neodpovědělo		Celkem	
	N	%	N	%	N	%	N	%
2012/2013	482	61,4	259	33,0	44	5,6	785	100,0
2013/2014	399	68,2	186	31,8	0	0,0	585	100,0

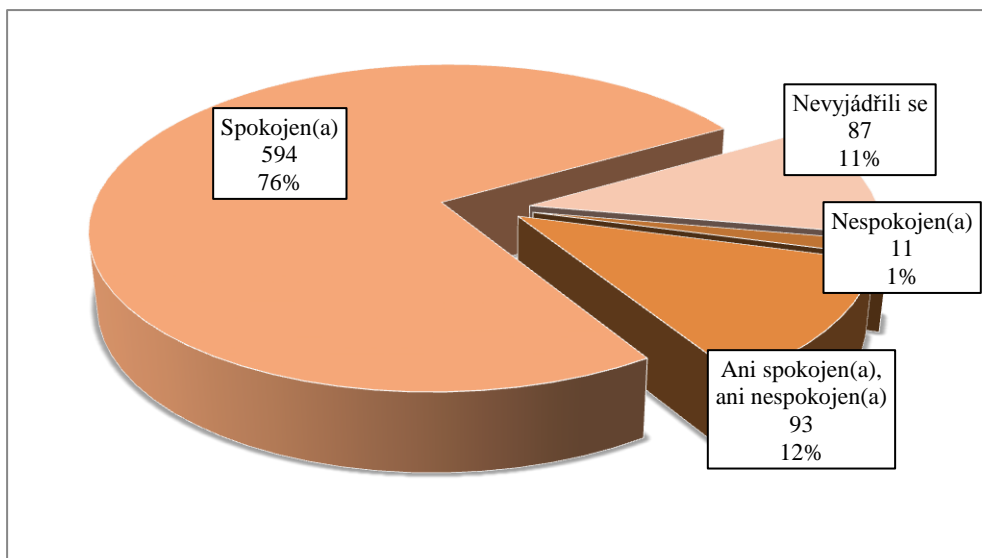
Tabulka 7: Struktura respondentů průzkumů podle místa bydliště

	2012/2013		2013/2014	
	N	%	N	%
Zaměstnanec (státní nebo příspěvkové organizace)	312	39,8	218	37,3
Zaměstnanec (v komerční sféře)	140	17,8	149	25,5
Učitel, lékař, právník, vědecký, výzkumný pracovník	174	22,2	125	21,4
Podnikatel, živnostník	51	6,5	58	9,9
Dělník (manuální pracovník)	9	1,1	16	2,7
Specifická povolání (voják, hasič, policista, záchranář)	16	2,0	13	2,2
Nezaměstnaný	0	0,0	3	0,5
Jinak ekonomicky aktivní	50	6,4	3	0,5
Neodpovědělo	33	4,2	0	0,0
Celkem	785	100,0	585	100,0

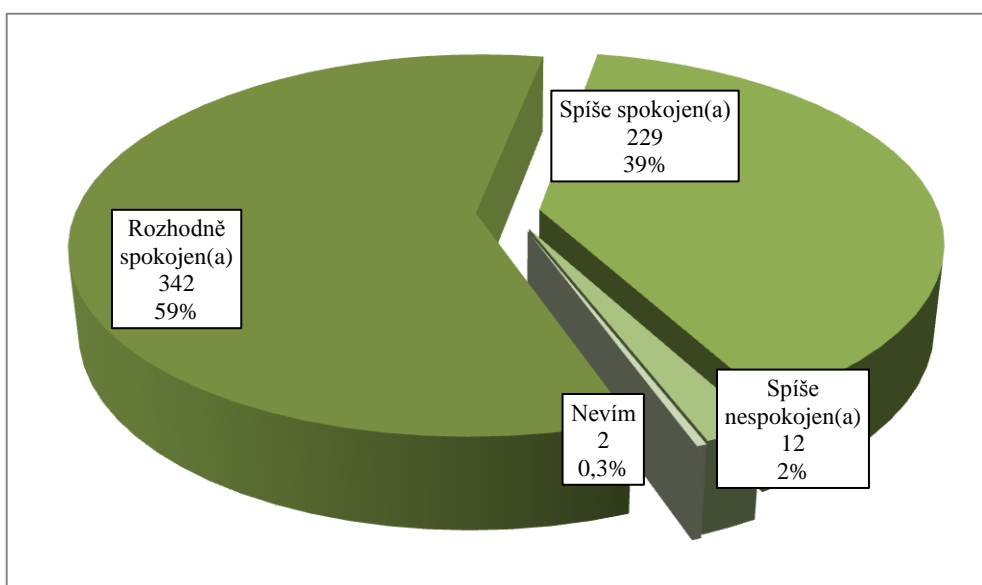
Tabulka 8: Struktura respondentů průzkumů podle pracovního zařazení

5.3.2 Míra spokojenosti s celkovou úrovní vzdělávání na U3V MU

V této části je analyzována míra spokojenosti s celkovou úrovní vzdělávání (VO1 vč. a, b). V obou letech je možné sledovat, že míra spokojenosti s celkovou úrovní vzdělávání je sice relativně vysoká, ale záleží též na způsobu, jakým ji měříme a vyhodnocujeme. Zatímco desetistupňová škála umožňuje respondentům svůj názor více tříbit, Likertova škála je naopak nutí „přiklonit se“ na určitou stranu. Rozložení odpovědí respondentů je znázorněno na následujících grafech.

Graf 5: Spokojenost s celkovou úrovní vzdělávání na U3V MU v akademickém roce 2012/2013

Graf 6: Spokojenost s celkovou úrovní vzdělávání na U3V MU v akademickém roce 2013/2014

Výsledky celkové spokojenosti napříč jednotlivými kurzy uvádím v tabulkách č. 9 a 10.

Kurz	Spokojen(a)		Ani spokojen(a), ani nespokojen(a)		Nespokojen(a)		Nehodnotím		Celkem	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
VZK1	37	62,7	11	18,6	1	1,7	10	16,9	59	100,0
ZK2	55	69,6	18	22,8	2	2,5	4	5,1	79	100,0
NK1	76	66,7	18	15,8	4	3,5	16	14,0	114	100,0
NK2	58	78,4	9	12,1	3	4,1	4	5,4	74	100,0
ŽT1	21	77,8	1	3,7	1	3,7	4	14,8	27	100,0
ŽT2	29	93,5	0	0,0	0	0,0	2	6,5	31	100,0
ŽT3	41	85,4	3	6,3	1	2,1	3	6,3	48	100,0
ŽT4	60	85,7	2	2,9	0	0,0	8	11,4	70	100,0
PK	11	91,7	0	0,0	1	8,3	0	0,0	12	100,0
KD	11	91,7	0	0,0	0	0,0	1	8,3	12	100,0
DU1	66	81,5	8	9,9	0	0,0	7	8,6	81	100,0
MZM	25	78,1	2	6,3	0	0,0	5	15,6	32	100,0
KA	104	71,2	21	14,4	1	0,7	20	13,7	146	100,0

Tabulka 9: Spokojenost s celkovou úrovní vzdělávání na U3V MU napříč jednotlivými dlouhodobými kurzy v akademickém roce 2012/2013

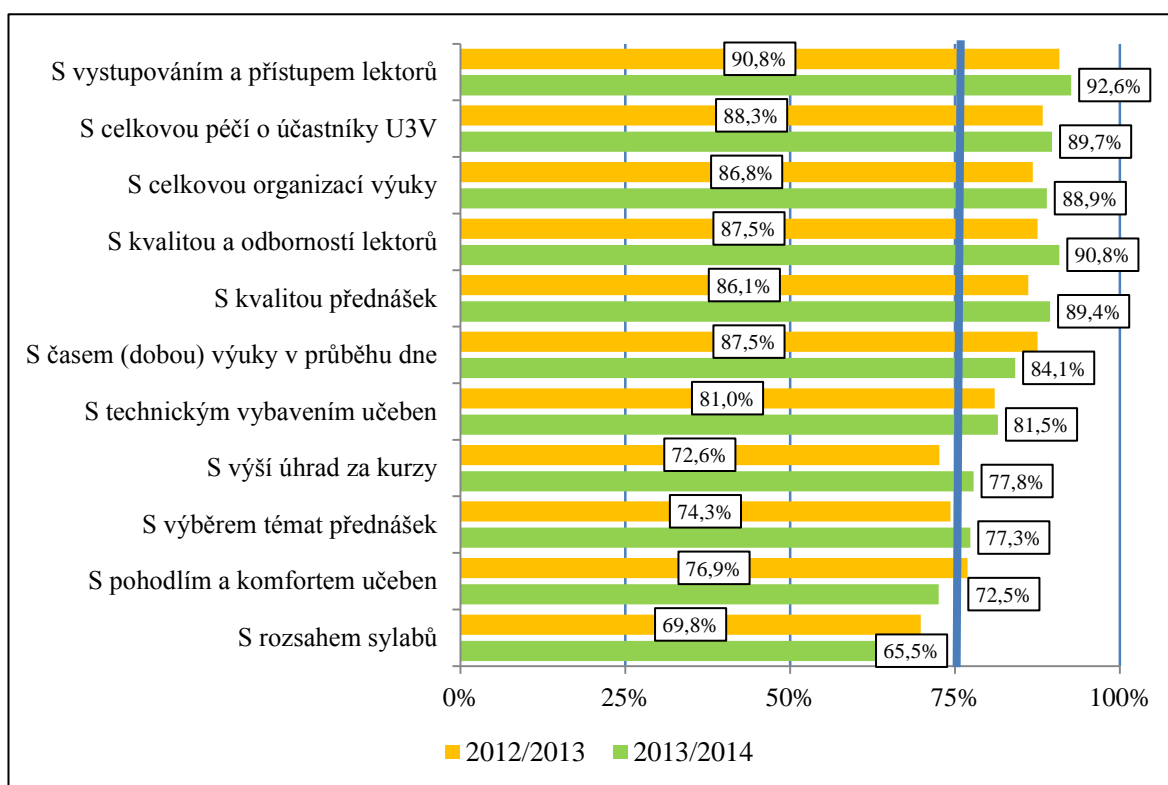
Kurz	Určitě a spíše spokojen(a)		Určitě a spíše nespokojen(a)		Nevím, neumím se rozhodnout		Celkem	
	N	%	N	%	N	%	N	%
VZK1	63	94,0	4	6,0	0	0,0	67	100,0
VZK2	58	96,6	1	1,7	1	1,7	60	100,0
NK1	39	90,7	3	7,0	1	2,3	43	100,0
NK2	48	98,0	1	2,0	0	0,0	49	100,0
SDČ2	18	100,0	0	0,0	0	0,0	18	100,0
SDČ3	30	96,8	1	3,2	0	0,0	31	100,0
SDČ4	24	100,0	0	0,0	0	0,0	24	100,0
DU1	81	100,0	0	0,0	0	0,0	81	100,0
DU2	56	100,0	0	0,0	0	0,0	56	100,0
KA	119	99,2	0	0,0	1	0,8	120	100,0
MZM	34	94,4	2	5,6	0	0,0	36	100,0

Tabulka 10: Spokojenost s celkovou úrovní vzdělávání na U3V MU napříč jednotlivými dlouhodobými kurzy v akademickém roce 2013/2014

Z tabulek je patrné, že největší míru spokojenosti s celkovou úrovní vzdělávání vyjadřovali respondenti z kurzu Živá teologie (resp. Spirituální dimenze člověka) a kurzu Dějiny umění. Méně spokojeni byli respondenti Všeobecně zaměřeného kurzu a kurzu U3V v Moravském zemském muzeu. Data uvedená v tabulkách jsou seřazena dle ročníků jednotlivých kurzů, v případě jednoletých kurzů na základě míry spokojenosti.

5.3.3 Míra spokojenosti s dílčími organizačními atributy vzdělávání na U3V MU

V této podkapitole budou zodpovězeny výzkumné otázky č. 2 vč. a, b. Míru spokojenosti účastníků s organizačními atributy, které souvisí se vzděláváním na U3V MU, jsme identifikovali prostřednictvím **11 položek** (tzv. indikátorů) viz graf¹⁰ níže. Je možné konstatovat, že míra spokojenosti respondentů s jednotlivými položkami převažuje nad nespokojeností. Respondenti byli nejvíce spokojeni s vystupováním a přístupem lektorů, dále pak s celkovou péčí o účastníky U3V MU, s celkovou organizací výuky a s kvalitou a odborností lektorů. Výrazně menší podíl dotázaných byl spokojen s výběrem témat přednášek, rozsahem sylabů či pohodlím a komfortem učeben. Hodnocení všech indikátorů je uvedeno v následujícím grafu č. 7.

Graf 7: Míra spokojenosti s dílčími organizačními atributy U3V MU

¹⁰ V obou případech je v grafu pro lepší názornost zobrazeno jen kategorizované hodnocení „spokojen(a)“ – podrobnosti viz Příloha II.

Níže uvedená tabulka uvádí výsledky hodnocení spokojenosti účastníků U3V MU s dílčími organizačními atributy podle míry spokojenosti v jednotlivých kurzech realizovaných v akademickém roce 2012/2013. Shrnutí těchto výsledků je pak uvedeno v následujícím textu.

Srovnání míry spokojenosti s jednotlivými atributy napříč realizovanými kurzy v akademickém roce 2012/2013													
kvalita přednášek	ŽT4	KD	PK	ŽT1	DU1	ŽT3	ŽT2	KA	NK1	ZK2	MZM	NK2	VZK1
	100,0 %	100,0 %	100,0 %	92,6%	90,1%	89,6%	87,1%	87,0%	84,2%	82,3%	81,3%	77,0%	72,9%
výběr témat přednášek	KD	PK	ŽT3	ŽT1	ŽT4	ŽT2	DU1	KA	VZK1	NK1	MZM	NK2	ZK2
	91,7%	91,7%	89,6%	88,9%	88,6%	87,1%	81,5%	74,0%	67,8%	65,8%	65,6%	62,2%	62,0%
kvalita a odbornost lektorů	ŽT4	KD	ŽT2	ŽT1	ŽT3	KA	DU1	ZK2	MZM	NK1	NK2	PK	VZK1
	100,0 %	100,0 %	96,8%	92,6%	91,7%	89,0%	86,4%	86,1%	84,4%	84,2%	83,8%	83,3%	72,9%
vystupování a přístup lektorů	ŽT4	KD	ŽT2	ŽT1	ŽT3	NK1	KA	PK	NK2	ZK2	DU1	MZM	VZK1
	100,0 %	100,0 %	96,8%	96,3%	93,8%	93,0%	91,8%	91,7%	89,2%	88,6%	87,7%	81,3%	78,0%
technické vybavení učeben	KD	ŽT1	ŽT4	ŽT2	PK	ŽT3	NK1	VZK1	DU1	NK2	KA	ZK2	MZM
	100,0 %	96,3%	94,3%	93,5%	91,7%	87,5%	86,0%	83,1%	80,2%	77,0%	73,3%	70,9%	56,3%
pohodlí a komfort učeben	ŽT4	ŽT2	ŽT1	NK2	ŽT3	KD	PK	VZK1	NK1	KA	DU1	ZK2	MZM
	91,4%	90,3%	88,9%	83,8%	83,3%	83,3%	83,3%	79,7%	78,9%	74,0%	66,7%	62,0%	56,3%
celková organizace výuky	ŽT4	KD	ŽT3	ŽT1	ŽT2	VZK1	DU1	NK1	NK2	PK	KA	ZK2	MZM
	100,0 %	100,0 %	97,9%	96,3%	93,5%	88,1%	87,7%	86,0%	85,1%	83,3%	82,2%	79,7%	62,5%
celková péče o účastníky U3V	KD	ŽT4	ŽT2	ŽT1	ŽT3	PK	NK2	VZK1	DU1	KA	ZK2	NK1	MZM
	100,0 %	97,1%	96,8%	96,3%	95,8%	91,7%	90,5%	88,1%	86,4%	85,6%	84,8%	82,5%	78,1%
výše úhrad za kurzy	KD	DU1	PK	ŽT4	ŽT3	ŽT2	ŽT1	NK2	KA	VZK1	NK1	ZK2	MZM
	100,0 %	87,7%	83,3%	80,0%	79,2%	77,4%	74,1%	71,6%	69,9%	67,8%	66,7%	63,3%	56,3%
rozsah sylabů	ŽT4	DU1	ŽT3	ŽT1	NK1	KA	ŽT2	NK2	VZK1	PK	ZK2	KD	MZM
	94,3%	85,2%	83,3%	81,5%	69,3%	67,8%	67,7%	64,9%	62,7%	58,3%	53,2%	50,0%	37,5%
čas výuky v průběhu dne	ŽT4	NK1	ŽT3	DU1	ŽT1	KA	ZK2	NK2	KD	ŽT2	MZM	VZK1	PK
	94,3%	93,9%	93,8%	90,1%	88,9%	87,0%	86,1%	85,1%	83,3%	80,6%	78,1%	76,3%	75,0%

Tabulka 11: Srovnání míry spokojenosti s jednotlivými atributy napříč realizovanými kurzy v akademickém roce 2012/2013

Nezabarvená políčka v tabulkách č. 11 a 12 označují výsledky nedosahující stanoveného hodnotícího kritéria – 75% míry spokojenosti.

- **S kvalitou přednášek** byli v akademickém roce 2012/2013 nejvíce spokojeni účastníci čtvrtého ročníku kurzu Živá teologie, jednoletého kurzu Kulturní dědictví a jednoletého kurzu Prevence kriminality. Nejméně byli spokojeni účastníci prvního ročníku Všeobecně zaměřeného kurzu a druhého ročníku Nástavbového kurzu (čili čtvrtého ročníku téhož kurzu).
- **S výběrem témat přednášek** byli nejvíce spokojeni účastníci kurzů Kulturní dědictví a Prevence kriminality. Nejméně spokojeni byli účastníci druhého ročníku Základního kurzu.
- **S kvalitou a odborností lektorů** byli plně spokojeni účastníci čtvrtého ročníku kurzu Živá teologie a kurzu Kulturní dědictví. Nejméně spokojeni byli účastníci Všeobecně zaměřeného kurzu.
- **S vystupováním a přístupem lektorů** k seniorům byli plně spokojeni účastníci čtvrtého ročníku kurzu Živá teologie a účastníci kurzu Kulturní dědictví. U všech ostatních kurzů byla spokojenost vysoká.
- **S technickým vybavením učeben** byli plně spokojeni účastníci kurzu Kulturní dědictví. Nejméně spokojeni s tímto atributem byli účastníci kurzu U3V v Moravském zemském muzeu.
- **S pohodlím a komfortem učeben** byli plně spokojeni účastníci kurzů Živá teologie. Nejméně spokojeni byli účastníci kurzu U3V v Moravském zemském muzeu.
- **S celkovou organizací výuky** byli nejvíce spokojeni účastníci čtvrtého ročníku Živá teologie a kurzu Kulturní dědictví. Nízkou spokojenost s tímto atributem projeví účastníci kurzu U3V v Moravském zemském muzeu.
- **S celkovou péčí** o účastníky U3V byli nejvíce spokojeni účastníci kurzu Kulturní dědictví, nejvíce nespokojeni byli naopak posluchači přihlášení do kurzu U3V v Moravském zemském muzeu.
- **S výší úhrad za kurzy** byli nejvíce spokojeni účastníci kurzu Kulturní dědictví. Nejméně spokojeni byli účastníci kurzu U3V v Moravském zemském muzeu.
- **S rozsahem sylabů** byli nejvíce spokojeni účastníci čtvrtého ročníku kurzu Živá teologie. Výrazně nízkou spokojenost vyjádřili účastníci kurzu U3V v Moravském zemském muzeu a kurzu Kulturní dědictví.
- **S časem (dobou) výuky** během dne byli nejvíce spokojeni účastníci kurzu Živá teologie. Nejméně spokojeni byli účastníci jednoletého kurzu Prevence kriminality.

Níže uvedená tabulka uvádí výsledky hodnocení spokojenosti účastníků U3V MU s dílčími organizačními atributy podle míry spokojenosti v jednotlivých kurzech realizovaných v akademickém roce 2013/2014. Shrnutí zjištěných výsledků uvádím v následujícím textu.

Srovnání míry spokojenosti s jednotlivými atributy napříč realizovanými kurzy v akademickém roce 2013/2014											
kvalita přednášek	DU1	SDČ2	VZK2	DU2	KA	NK2	NK1	VZK1	MZM	SDČ4	SDČ3
	96,3%	94,4%	91,5%	91,1%	90,8%	89,8%	88,4%	83,6%	83,3%	83,3%	80,6%
výběr témat přednášek	SDČ2	DU1	VZK2	KA	DU2	SDČ3	MZM	VZK1	SDČ4	NK2	NK1
	88,9%	86,4%	84,7%	82,5%	82,1%	80,6%	75,0%	71,6%	70,8%	65,3%	48,8%
kvalita a odbornost lektorů	DU1	SDČ2	DU2	NK2	KA	NK1	VZK2	MZM	SDČ3	VZK1	SDČ4
	96,3%	94,4%	92,9%	91,8%	90,8%	90,7%	89,8%	88,9%	87,1%	86,6%	83,3%
vystupování a přístup lektorů	DU2	DU1	VZK2	SDČ2	NK1	NK2	KA	MZM	SDČ4	SDČ3	VZK1
	96,4%	95,1%	94,9%	94,4%	93,0%	91,8%	91,7%	91,7%	91,7%	90,3%	88,1%
technické vybavení učeben	SDČ2	SDČ4	DU2	VZK1	NK2	VZK2	SDČ3	KA	NK1	DU1	MZM
	94,4%	91,7%	91,1%	85,1%	83,7%	81,4%	80,6%	80,0%	76,7%	76,5%	66,7%
pohodlí a komfort učeben	SDČ2	SDČ4	DU2	KA	SDČ3	VZK1	VZK2	NK2	NK1	MZM	DU1
	88,9%	87,5%	80,4%	77,5%	77,4%	74,6%	74,6%	69,4%	65,1%	58,3%	58,0%
celková organizace výuky	DU1	DU2	SDČ2	NK2	VZK2	SDČ4	KA	MZM	NK1	SDČ3	VZK1
	95,1%	94,6%	94,4%	91,8%	91,5%	87,5%	86,7%	86,1%	86,0%	83,9%	80,6%
celková péče o účastníky U3V	NK1	SDČ2	VZK2	DU2	NK2	DU1	SDČ3	KA	SDČ4	VZK1	MZM
	95,3%	94,4%	93,2%	92,9%	91,8%	91,4%	90,3%	90,0%	87,5%	82,1%	77,8%
výše úhrad za kurzy	DU2	VZK1	DU1	KA	VZK2	SDČ2	NK2	SDČ4	SDČ3	MZM	NK1
	87,5%	80,6%	80,2%	78,3%	78,0%	77,8%	75,5%	75,0%	74,2%	72,2%	65,1%
rozsah sylabů	DU2	DU1	SDČ2	SDČ4	KA	NK2	NK1	VZK2	VZK1	SDČ3	MZM
	76,8%	72,8%	72,2%	70,8%	70,0%	67,3%	65,1%	61,0%	59,7%	54,8%	33,3%
čas výuky v průběhu dne	SDČ2	NK2	DU2	NK1	DU1	VZK1	KA	VZK2	MZM	SDČ3	SDČ4
	100,0 %	89,8%	89,3%	88,4%	85,2%	83,6%	82,5%	81,4%	77,8%	77,4%	70,8%

Tabulka 12: Srovnání míry spokojenosti s jednotlivými atributy napříč realizovanými kurzy v akademickém roce 2013/2014

- **S kvalitou přednášek** byli v akademickém roce 2013/2014 nejvíce spokojeni účastníci prvního ročníku kurzu Dějiny umění a vizuální kultury. Nejméně spokojeni byli účastníci třetího ročníku Spirituální dimenze člověka.
- **S výběrem témat přednášek** byli nejvíce spokojeni účastníci druhého ročníku kurzu Spirituální dimenze člověka. Výrazně nižší spokojenost vyjádřili účastníci prvního ročníku Nástavbového kurzu.
- **S kvalitou a odborností lektorů** byli plně spokojeni účastníci prvního ročníku kurzu Dějiny umění a vizuální kultury. Nejméně spokojeni byli účastníci čtvrtého ročníku Spirituální dimenze člověka.
- **S vystupováním a přístupem lektorů** byli plně spokojeni účastníci obou ročníků kurzu Dějiny umění a vizuální kultury. U všech ostatních kurzů byla spokojenost vysoká.
- **S technickým vybavením učeben** byli nejvíce spokojeni účastníci druhého ročníku kurzu Spirituální dimenze člověka a čtvrtého ročníku téhož kurzu. Nejméně spokojeni s tímto atributem, stejně jako v předešlém roce, byli účastníci kurzu U3V v Moravském zemském muzeu.
- **S pohodlím a komfortem učeben** byli nejvíce spokojeni účastníci druhého ročníku kurzu Spirituální dimenze člověka. Nízkou spokojenost uváděli účastníci prvního ročníku Dějiny umění a vizuální kultury.
- **S celkovou organizací** výuky byli nejvíce spokojeni účastníci prvního ročníku kurzu Dějiny umění a vizuální kultury. Nejméně spokojeni byli s tímto atributem účastníci prvního ročníku Všeobecně zaměřeného kurzu.
- **S celkovou péčí** o účastníky U3V byli nejvíce spokojeni účastníci prvního ročníku Nástavbového kurzu. Naproti tomu nejméně spokojeni byli účastníci kurzu U3V v Moravském zemském muzeu.
- **S výší úhrad za kurzy** byli nejvíce spokojeni účastníci druhého ročníku kurzu Dějiny umění a vizuální kultury. Nejméně spokojeni byli účastníci prvního ročníku Nástavbového kurzu.
- **S rozsahem sylabů** byli nejvíce spokojeni účastníci druhého ročníku kurzu Dějiny umění a vizuální kultury. Výrazně nejnižší spokojenost vyjádřili účastníci kurzu U3V v Moravském zemském muzeu. V případě tohoto kurzu však zároveň více než třetina respondentů odpověděla variantou „nehodnotím“.
- **S časem (dobou) výuky** během dne byli nejvíce spokojeni účastníci druhého ročníku kurzu Spirituální dimenze člověka a nejméně spokojeni s tímto atributem byli účastníci čtvrtého ročníku téhož kurzu.

5.3.4 Analýza výsledků a zhodnocení realizovaných průzkumů

V této části práce odpovídám na výzkumnou otázku č. 3. Text je logicky strukturován podle jednotlivých částí měrného nástroje.

Struktura respondentů

Při porovnání struktury respondentů jsem došla k závěru, že bez ohledu na to jakou formou byl dotazník respondentům distribuován, shoduje se jejich struktura ve většině sledovaných znaků. A to i ve srovnání se strukturou všech posluchačů. Např. poměr mužů a žen je v obou vzorcích téměř totožný, vzdělání a věková struktura respondentů se liší v rozmezí 3–4 %. Průměrný věk dotázaných byl v prvním akademickém roce 65 let, ve druhém pak 67 let. Hodnota mediánu¹¹ byla v obou letech 66 roků. Průzkumu realizovaného v roce 2014 se účastnil větší poměr osob žijících ve vzdálenosti 21–40 km od Brna a zároveň menší poměr osob žijících ve vzdálenost 41 a více km od Brna než v předchozím roce. V obou případech činil počet respondentů žijících v Brně a zároveň v obci s více než 20 000 obyvateli cca 2/3. Respondenti, kteří odevzdali v obou letech dotazník, byli zhruba ze 2/5 před odchodem do důchodu zaměstnanci státní nebo příspěvkové organizace a zároveň více než 2/5 z nich pracovaly v povolání, které vyžaduje celoživotní vzdělávání jako např. učitel, lékař, právník, vědecký či výzkumný pracovník.

Míra spokojenosti s celkovou úrovní vzdělávání

Při hodnocení míry spokojenosti s celkovou úrovní vzdělávání v jednotlivých akademických letech jsme v prvním roce použili numerickou škálu 1–10 (příčemž 1 = spokojen, 10 = nespokojen) a ve druhém roce Likertovu škálu (od rozhodně spokojen po rozhodně nespokojen se střední neutrální variantou). Zjistili jsme, že i v případě různé podoby škál a následné kategorizace odpovědí na tuto otázku, bylo v obou případech hodnotící kritérium překročeno – viz grafy č. 5 a 6 (s. 49). Zároveň se domníváme, že Likertova škála je pro otázku týkající se celkové spokojenosti metodologicky vhodnější. Taktéž je možné říci, že oproti tištěnému formuláři, kde na tuto otázku neodpovědělo téměř 11 % respondentů, v případě elektronické formy odpověděli všichni a žádný z respondentů nevyužil možnosti „nehodnotím“.

¹¹ Medián je prostřední hodnota z řady hodnot seřazených podle velikosti. Je to hodnota, která rozděluje soubor dat na dvě stejné části. Počet hodnot menších nebo stejně velkých jako medián je stejně velký jako počet hodnot větších nebo stejně velkých (Chrásková, 2007). Polovina respondentů tedy uvedla, že je mladší než 66 let a druhá polovina je starší než 66 let.

Míra spokojenosti s dílčími atributy (indikátory)

Analýza hodnocení spokojenosti napříč realizovanými kurzy nám s pomocí hodnotícího kritéria pomohla identifikovat atributy, které jsou účastníky hodnoceny s různou (tj. jak nižší tak vyšší) mírou spokojenosti. Z výše uvedených údajů jsem sestavila následující tabulku, v níž jsem označila **silné** a **slabé stránky** (analogicky s metodou SWOT analýzy¹²) v organizaci kurzů U3V MU. Na ojedinělé případy, jako v případě nízké míry souhlasu s atributem „čas výuky v průběhu dne“ u kurzu Prevence kriminality, který probíhal v dopoledních hodinách a dalším ročníkem již nepokračoval, jsem při sestavování tabulky nebrala zřetel.

Silné atributy	Slabé atributy
kvalita přednášek	výběr témat přednášek
kvalita a odbornost lektorů	pohodlí a komfort učeben
vystupování a přístup lektorů	rozsah sylabů
celková péče o účastníky U3V	výše úhrad za kurzy
celková organizace výuky	technické vybavení učeben
čas výuky v průběhu dne	

Tabulka 13: Silné a slabé aspekty (atributy) organizace U3V MU

V rámci podrobnější analýzy napříč jednotlivými kurzy jsem sloučila ta hodnocení, která se de facto týkala jednoho víceletého kurzu (např. ZK a NK = VZK) a za účelem snadnější interpretace výsledků tohoto hodnocení je uvádím v následující tabulce. Ta s využitím hodnotícího kritéria poukazuje na ony dílčí organizační aspekty, které jsou u jednotlivých kurzů hodnoceny v rámci obou akademických let nižší mírou spokojenosti.

Symbolem ☺ jsou v kolonkách následující tabulky č. 14 označeny ty případy, kdy míra spokojenosti účastníků s konkrétním atributem organizace v rámci jednotlivého kurzu přesahuje v daném roce **hodnotící kritérium 75 %**. Symbol ☹ má opačný význam a zároveň jsou ve žlutém rámečku označeny případy, které se opakovaly v obou letech po sobě a dá se tudíž usuzovat, že pokud nedojde k nápravným opatřením, může to mít negativní dopad jak na další atributy, tak na celkovou míru spokojenosti účastníků U3V MU vůbec.

¹² Metoda, jejíž pomocí je možné identifikovat silné (Strengths) a slabé (Weaknesses) stránky, příležitosti (Opportunities) a hrozby (Threats) určitého záměru, projektu, plánu apod. Používá se při hodnocení projektů, fungování týmů a firem, při autoevaluaci škol a vzdělávacích institucí (Průcha, Veteška, 2012, s. 245).

Atribut spokojenosti	Rok	Všeobecně zaměřený kurz ¹³	Spirituální dimenze člověka ¹⁴	Dějiny umění a vizuální kultury ¹⁵	Kurz pro absolventy U3V	U3V v Moravském zemském muzeu	Kulturní dědictví (Telč)	Prevence kriminality
kvalita přednášek	2013	☹	☺	☺	☹	☹	☺	☺
	2014	☺	☺	☺	☺	☺	☺	☺
výběr témat přednášek	2013	☹	☺	☺	☺	☺	☺	☺
	2014	☹	☹	☺	☺	☹	☺	☺
kvalita a odbornost lektorů	2013	☹	☺	☺	☺	☺	☺	☺
	2014	☺	☺	☺	☺	☺	☺	☺
vystupování a přístup lektorů	2013	☺	☺	☺	☺	☺	☺	☺
	2014	☺	☺	☺	☺	☺	☺	☺
technické vybavení učeben	2013	☹	☺	☺	☹	☹	☺	☺
	2014	☺	☺	☺	☺	☹	☺	☺
pohodlí a komfort učeben	2013	☹	☺	☹	☹	☹	☺	☺
	2014	☹	☺	☹	☺	☹	☺	☺
celková organizace výuky	2013	☺	☺	☺	☺	☹	☺	☺
	2014	☺	☺	☺	☺	☺	☺	☺
celková péče o účastníky U3V	2013	☺	☺	☺	☺	☺	☺	☺
	2014	☺	☺	☺	☺	☺	☺	☺
výše úhrad za kurzy	2013	☹	☹	☺	☹	☹	☺	☺
	2014	☹	☹	☺	☺	☺	☺	☺
rozsah sylabů	2013	☹	☹	☺	☹	☹	☹	☹
	2014	☹	☹	☹	☹	☹	☺	☺
čas výuky v průběhu dne	2013	☺	☺	☺	☺	☺	☺	☹
	2014	☺	☹	☺	☺	☺	☺	☺

Tabulka 14: Hodnocení míry spokojenosti účastníků s dílčími atributy podle hodnotícího kritéria napříč jednotlivými kurzy

Zjistila jsem tak, že pod stanoveným kritériem deklarovali míru spokojenosti s výběrem témat přednášek v obou letech posluchači Všeobecně zaměřeného kurzu. S technickým vybavením učeben vyjádřili nízkou míru spokojenosti v obou letech účastníci kurzu U3V v Moravském zemském muzeu. Frekventanti Všeobecně zaměřeného kurzu, Dějin umění a vizuální kultury a kurzu U3V v Moravském zemském muzeu konstatovali nižší než

¹³ Zahrnuje VZK1/VZK2/ZK2/NK1/NK2.

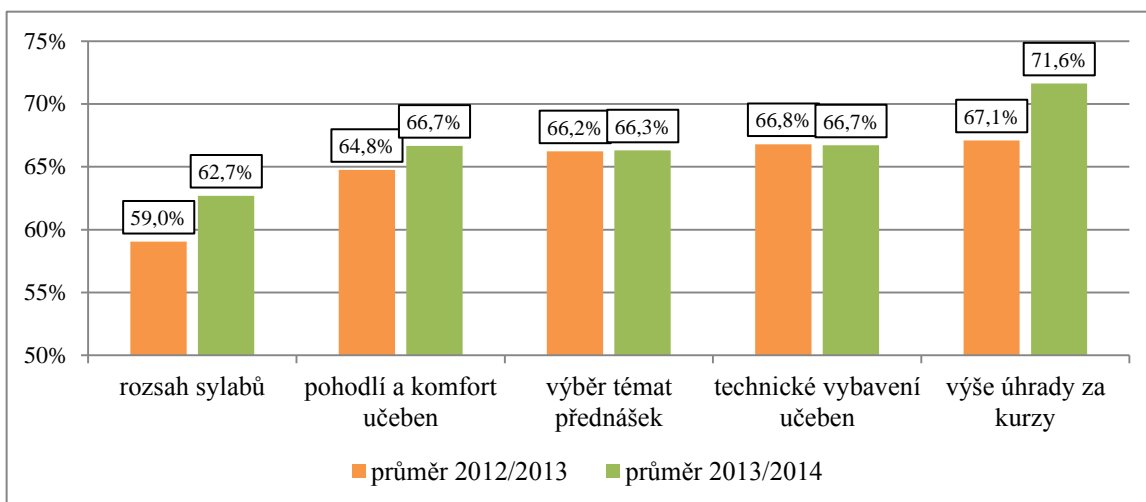
¹⁴ Zahrnuje ŽT1/ŽT2/ŽT3/ŽT4/SDČ2/SDČ3/SDČ4.

¹⁵ Zahrnuje DU1/DU2.

únosnou míru spokojenosti s pohodlím a komfortem učeben. S výší úhrad za kurzy „nebyli spokojeni“ respondenti z řad frekventantů kurzu Spirituální dimenze člověka a Všeobecně zaměřeného kurzu, kteří zároveň spolu s účastníky kurzů pro absolventy a U3V v Moravském zemském muzeu sdílí nízkou míru spokojenosti s rozsahem sylabů resp. učebních opor.

5.3.5 Návrhy řešení a opatření pro zlepšení organizace a zvýšení spokojenosti

Výsledkem analýzy spokojenosti účastníků bylo zjištění, že nejnižší míry spokojenosti účastníků jsou spojeny s organizačními aspekty, jejichž průměrné míry v obou letech jsou znázorněny na grafu níže:

Graf 8: Průměrná míra spokojenosti s dílčími atributy v kurzech pod hranicí hodnotícího kritéria

Průměrná míra je vypočítána jako průměr hodnot míry spokojenosti s atributem v těch kurzech, v nichž míra spokojenosti nedosáhla hodnotícího kritéria v obou zkoumaných akademických letech.

Problémů uvedených v grafu č. 8 jsem si vědoma a to, že se zobrazené položky umístily v rámci průzkumu na předních místech, jen potvrdilo mé domněnky. Z objektivního hlediska a ze zkušenosti vím, že tyto problémy není snadné i přes veškerou snahu vyřešit „na počkání“. Pro zvýšení míry spokojenosti s danými aspekty v dalším období navrhuji následující opatření, čímž zodpovídám výzkumnou otázku č. 4.

Rozsah sylabů

Za podnětné bych považovala navržení vzorové struktury a podoby (šablony) sylabů (textových učebních opor), přičemž vzorem by mohly být sylaby z kurzů, kde je onen aspekt hodnocen vysoce – např. v kurzu Dějiny umění a vizuální kultury. Součástí takového materiálu by mohl být návod (manuál) a doporučení pro lektory ostatních kurzů pro tvorbu studijních materiálů.

Pohodlí a komfort v učebnách

Problémy s nespokojeností účastníků jsou v tomto ohledu oprávněné a pravděpodobně souvisí s horší dostupností poslucháren, které jsou umístěny ve vyšších patrech budov bez výtahu. Interiéry prostor, které využíváme v rámci spolupráce s jinými institucemi (Moravské zemské muzeum, Kancelář veřejného ochránce práv) jsou uspořádány divadelně, postrádají stoly pro psaní poznámek a neposkytují tak komfort vysokoškolských učeben. Nejlepším řešením tohoto problému by bylo najít jiné prostory v blízkosti centra Brna, což je ale vzhledem k počtu účastníků dlouhodobých kurzů (kolem 200 os.) značně obtížné. Jedním z problémů, který v podstatě nelze vyřešit a s tímto organizačním aspektem úzce souvisí, je i fakt, že každý posluchač jinak vnímá teplotu a tlak v místnosti (klimatizace), míru nastavení hlasitosti reproduktorů, intenzitu osvětlení apod.

Výběr témat přednášek

Výběr témat přednášek je závislý na nabídce jednotlivých fakult Masarykovy univerzity, které mají své zástupce mezi členy Programové rady U3V MU. Ta je garantem nejen kvality témat, ale i přednášejících osob. V současné době odráží míra spokojenosti účastníků U3V MU s výběrem témat míru angažovanosti některých členů Programové rady. Podotýkám, že tato nespokojenost souvisí především s obsahem přednášek, nikoliv s osobou lektora. Jedním z řešení by bylo optimalizovat činnost Programové rady U3V MU např. ve smyslu organizace pravidelných setkávání (vícekrát za rok) nebo zamezení častých změn v jejím personálním obsazení (např. ve Směrnici rektora).

Další cestou je zvyšovat povědomí o U3V MU na jednotlivých fakultách s cílem iniciovat u odborníků chuť a touhu spolupodílet se na programu krátkodobých i dlouhodobých kurzů, exkurzí apod. Za nejvíce efektivní bych považovala cestu přímého oslovení konkrétních námi vybraných odborníků či vedoucích pracovišť (kateder, klinik, ústavů), přičemž iniciativa může v tomto případě vzejít i od samotných posluchačů.

Technické vybavení učeben

Nízká míra spokojenosti s tímto organizačním aspektem byla zjištěna zejména v kurzu U3V v Moravském zemském muzeu, a to v obou zkoumaných akademických letech. Prostory uvedené instituce nejsou dostatečně uzpůsobeny pro jinak obsahově velmi kvalitní dlouhodobý kurz – přednášky se odehrávají v nevhodných otevřených prostorách, které nejsou vybaveny příslušnou technikou a jejichž kapacita neodpovídá přijímanému počtu osob. Pokud má naše spolupráce s uvedenou institucí pokračovat i v následujících letech, bude nezbytně nutné pokusit se vyhledat jiné, adekvátní prostory, abychom uspokojili posluchače a udrželi úroveň a kvalitu námi poskytovaných služeb.

Výše úhrady za kurzy

Výši poplatku schvaluje pro každý akademický rok prorektor. Během posledních tří let nedošlo k navýšení částky zápisného dlouhodobých kurzů. S ohledem na ceny „konkurenčních“ institucí pořádajících U3V se domnívám, že naše poplatky patří k těm nižším. Při stanovování cen všech aktivit U3V MU bereme vždy v úvahu finanční možnosti naší cílové skupiny.

Optimálním řešením by bylo najít další finanční zdroje, které by pomáhaly krýt náklady na organizaci a provoz U3V MU a umožnily nám tak snížit dosavadní částky. Za takové zdroje je možné považovat např. různé formy dotací (z rozpočtu vysoké školy, Jihomoravského kraje, Magistrátu města Brna, projektové žádosti) nebo sponzorské dary od soukromých firem.

5.3.6 Organizační a administrační náročnost jednotlivých forem dotazování

Jako osoba, která byla přítomna přípravě, realizaci i vyhodnocování obou průzkumných šetření, se mohu zodpovědně přiklonit k elektronické variantě dotazování. Samozřejmě jsem si vědoma toho, že jak písemná tak elektronická forma dotazníkového šetření má svá „pro a proti“. Kromě níže uvedených argumentů mne k tomu vede i fakt, že po porovnání výsledků papírové a elektronické formy byly zjištěny velmi podobné výsledky. Následující text je odpovědí na výzkumnou otázku č. 5.

Mezi největší výhody elektronické varianty průzkumu patří podle mého názoru jeho organizace, administrace, distribuce, sběr dat i jejich zpracování a v neposlední řadě nákladovost. V prvním roce jsme museli navštívit více než 10x posluchače před zahájením přednášek a na jejich konci sesbírat vyplněné dotazníky, což vyžadovalo nejen čas, ale také finanční náklady na pomoc studentů, tisk dotazníků apod. V případě „nespolehlivosti“

pověřeného pracovníka došlo např. i ke „ztracení“ vyplněných dotazníků apod. Při využití elektronických dotazníků zodpověděli respondenti téměř ve všech případech všechny položky dotazníku, na rozdíl od papírové formy, kde byla relativní četnost odpovědí „nevím/nechci hodnotit“ u některých položek velmi vysoká.

Dotazníky, které respondenti vyplní elektronicky, jsou automaticky odesílány na server, kde mohou být v průběhu sběru průběžně kontrolovány, případně i průběžně vyhodnocovány. Odpadá přitom náročná fáze spojená se zadáváním získaných dat z dotazníků do statistického software, jak tomu bylo v případě papírové varianty, kdy nám zpracování a vyhodnocení dat zabralo průběžně celé prázdniny. Díky online formulářům a automatickému ukládání je možné eliminovat chyby, které by se mohly vyskytnout při ručním přepisu dotazníků. Získaná data lze také podle potřeby převádět do různých formátů pro statistická nebo jiná zpracování.

Mezi nevýhody elektronického dotazování patří např. nemožnost komunikovat s respondentem, zodpovědět mu případné dotazy či nejasnosti, čímž může být snížena validita získaných dat. Domnívám se však, že v tomto ohledu je již náš dotazník prověřen a jeho otázky jsou jednoduché, srozumitelné a jasné. Určitým problémem může být obtížná kontrola toho, zda dotazník vyplňuje správná osoba. I to se ale dá ošetřit různými mechanismy.

6 SHRnutí VÝSLEDKŮ

V celosvětovém měřítku dochází ke stárnutí populace, což s sebou nese klady i zápory, které se promítají do všech oblastí lidského života, politiky nebo ekonomiky. Jedním z často skloňovaných konceptů pro kvalitnější prožívání života ve starším věku je koncept aktivního stárnutí zahrnujícího i možnost vzdělávání, které se v současnosti realizuje např. prostřednictvím univerzit třetího věku. Označení třetí věk znamená dobu, kdy člověk již není ekonomicky aktivní, ale není ještě závislý na pomoci jiných osob (čtvrtý věk). Poprvé byl tento termín použit na počátku 70. let ve Francii, odkud se pak myšlenka pozitivního vlivu vzdělávání na starší občany šířila celou Evropou. V roce 1975 byla založena AIUTA – mezinárodní asociace univerzit třetího věku. O prvenství při založení první univerzity třetího věku v naší zemi spolu „soupeří“ Univerzita Palackého v Olomouci (1986) a Univerzita Karlova v Praze (1987). Zájem odborníků o vzdělávání starších a starých lidí umožnil v průběhu času budovat základy nové pedagogické subdisciplíny zabývající se vzděláváním seniorů – gerontagogiky. Činnost univerzit třetího věku zastřešuje Asociace univerzit třetího věku České republiky, která v současnosti registruje 38 členů (22 veřejných vysokých škol). V akademickém roce 2013/2014 tyto instituce navštěvovalo cca 43 tisíc seniorů.

Organizování vzdělávacích aktivit pro seniory klade na jejich realizátory, s ohledem na finanční náročnost celého podniku, nemalé požadavky. Vyžaduje se, aby dotyčný personál oplýval mnoha odbornými kompetencemi – manažerskými, technickými, edukačními, personalistickými, ekonomickými, právníckými a jinými. Kromě každodenního styku a komunikace se seniory formou osobní, telefonickou nebo elektronickou patří mezi typické činnosti např. analýza vzdělávacích potřeb cílové skupiny, plánování a navrhování programů kurzů a poptávka vhodných lektorů, různé formy propagace či jiné marketingové aktivity, příprava a tvorba studijních textů, administrativní, technické a materiální zabezpečení chodu jednotlivých kurzů a v neposlední řadě průběžná nebo závěrečná evaluace. Neodmyslitelnou součástí je také starost o získávání finančních zdrojů na činnost či akutní řešení nenadálých a nepředvídatelných životních situací. Jistá specifika resp. výhody a nevýhody s sebou nese i organizace vzdělávacích aktivit na půdě veřejné vysoké školy oproti podmínkám v komerční sféře v podobě různých administrativních či legislativních omezení.

Na Masarykově univerzitě byla U3V založena v roce 1990 a v současnosti (k 31. 12. 2014) se zde vzdělává 1 793 starších občanů v dlouhodobých a krátkodobých tematických kurzech. Většinu posluchačů tvoří ženy (87 %), jedna třetina posluchačů (32,8 %) má vysokoškolské vzdělání a více než 2/3 posluchačů (71 %) jsou z Brna. Nejpočetnější

skupinu účastníků tvoří osoby ve věku 66–74 let (60 %), průměrný věk posluchače je pak 69,8 roku. Účastníci U3V MU se nejčastěji rekrutují z osob, které před odchodem do starobního důchodu pracovaly ve státních či příspěvkových organizacích, a to ve dvou pětinach případů. Zhruba jedna pětina pracovala na vysoce kvalifikovaných pozicích jako např. učitel, lékař, právník, vědecký a výzkumný pracovník apod. a obdobná část pracovala v komerční sféře. Dělnické profese jsou mezi účastníky zastoupeny minimálně (cca 2–3 %), stejně tak specifická povolání jako vojáci, hasiči, záchranáři, policisté apod.

Každoročně je mezi účastníky U3V MU prováděn průzkum zaměřený na hodnocení spokojenosti s celkovou úrovní vzdělávání, dílčími aspekty organizace a realizovanými přednáškami. V rámci praktické části bakalářské práce jsem provedla analýzu spokojenosti účastníků dlouhodobých kurzů, jejímž cílem bylo:

- a) **porovnat** výsledky průzkumů realizovaných v uplynulých dvou akademických letech 2012/2013 a 2013/2014 a **analyzovat** jejich případné odlišnosti,
- b) na základě zjištěných výsledků **navrhnout** případná nápravná opatření v organizaci U3V MU,
- c) **vyhodnotit** klady a zápory využití tištěné (papírové) a elektronické formy dotazování.

Zároveň jsem si stanovila 5 výzkumných otázek (viz s. 42). Dotazník v papírové formě odevzdalo v roce 2012/2013 celkem 785 osob (návratnost 40,9 %), v roce 2013/2014 vyplnilo elektronický dotazník celkem 585 osob (návratnost 32,7 %). Struktura vzorku respondentů se v obou letech podobala a do značné míry korespondovala s celkovým složením účastníků U3V MU.

Z výsledků je možné konstatovat, že míra spokojenosti s celkovou úrovní vzdělávání je v obou letech vysoká a opravdu jen velmi malá část respondentů vyjádřila nespokojenost (VO1). Míru spokojenosti účastníků U3V MU s organizačními atributy, které souvisí se vzděláváním na univerzitě třetího věku, jsme identifikovali prostřednictvím 11 položek (kap. 5.3.3, s. 51). I zde můžu říci, že míra spokojenosti respondentů s jednotlivými položkami převažuje nad nespokojeností. Respondenti byli v obou letech nejvíce spokojeni s vystupováním a přístupem lektorů, následně s celkovou péčí o účastníky U3V MU, s celkovou organizací výuky a v neposlední řadě s kvalitou a odborností lektorů (VO2).

Míru spokojenosti s jednotlivými atributy jsem porovnávala nejen mezi uvedenými lety, ale i napříč jednotlivými kurzy (VO1a, b, VO2a, b) a za tímto účelem bylo stanoveno hodnotící kritérium – 75% míra spokojenosti s daným atributem. Zatímco meziročně se míra spokojenosti s celkovou úrovní vzdělávání a míry spokojenosti s dílčími

organizačními atributy neliší, napříč jednotlivými kurzy byly v rámci stanovených indikátorů rozdíly nalezeny. V rámci podrobnější analýzy jsem následně zjistila, které z atributů a ve kterých kurzech se v obou po sobě jdoucích letech shodně jeví jako problematické (VO3). Nejnižší míru spokojenosti uváděli respondenti zejména s výší úhrad za kurzy, výběrem témat přednášek, pohodlím a komfortem učeben, technickým vybavením učeben a nejvíce s rozsahem sylabů. Nejméně spokojeni s těmito atributy byli zejména posluchači Všeobecně zaměřeného kurzu a kurzu U3V v Moravském zemském muzeu. Získané poznatky jsem objektivně analyzovala a navrhla opatření k nápravě (VO4; viz kapitola 5.3.5).

Jsem toho názoru, že elektronická forma dotazníkových šetření je do budoucna pro naše účely oproti papírové variantě o mnoho výhodnější a efektivnější (VO5). K jejím největším výhodám patří nízká nákladovost, organizační nenáročnost, jednoduchá administrace a v podstatě bezproblémové a časově nenáročné zpracování dat či možnost získávání průběžných výsledků. Zároveň u našich posluchačů zaznamenáváme stále vyšší počítačovou gramotnost a v současné době evidujeme u 80 % účastníků osobní e-mailovou adresu. Jedním ze zajímavých poznatků je např. to, že respondenti u elektronické formy dotazování téměř vůbec nevyužívali možnosti odpovědí typu „nevím/nechci odpovídat“ na rozdíl od papírové formy.

Výsledky práce mají blízký vztah k sociální pedagogice vzhledem k jejímu transdisciplinárnímu charakteru a zaměření na každodenní úspěšné zvládnání životních situací s důrazem na vytváření souladu individuálních potřeb či zájmů občanů bez ohledu na věk a zároveň možností společností přispívat k optimálnímu způsobu života v konkrétní době a podmínkách (Kraus, 2013). Sociální pedagogika v současné době reaguje na složité společenské problémy, přičemž klade akcent i na kvalitu života, která svým multidisciplinárním pojetím zahrnuje jak hledisko věku, cílové skupiny, prostředí, tak institucí, které tuto oblast řeší. Takovými institucemi jsou například univerzity třetího věku, jejichž posláním je snaha výše popsané cíle naplňovat.

ZÁVĚR

Domnívám se, že v současnosti patří vzdělávání seniorů mezi činnosti, které by měla realizovat každá moderní univerzita, a to nejen proto, že jí to přidává na prestiži. Ať už se tyto aktivity v různých koutech světa jmenují jakkoliv, umožňují seniorům kontakt s novými technologiemi, poznatky, zkušenostmi a poskytují kvalitní náplň volného času. Senioři oplývají mnoha schopnostmi a životními i pracovními zkušenostmi, které představují bezednou studnici a mohou tak velmi často přispívat k mezigeneračnímu učení (dialogu) a demokratizaci společnosti či vzdělávacích systémů. V neposlední řadě je edukace jednou z možností jak si nacházet nové zájmy, aktivity, kontakty apod.

Kvalita i spokojenost v oblasti vzdělávání seniorů je podle mých zkušeností ovlivňována tím, jak definujeme naši „misi“, kvalifikovaností lektorů, jejich výběrem, motivací účastníků, schopností zjistit reálné vzdělávací potřeby, metodami a formami, které nejlépe odpovídají cílové skupině, hodnocením každé vzdělávací aktivity, průběžnou flexibilní inovací programu a zejména efektivní komunikací s klienty, která má dopad na naši image. Realizace těchto aktivit na půdě vysokých škol nám organizátorům, na rozdíl od jiných forem vzdělávání seniorů, dovoluje navíc využívat relativně bezbřehý intelektuální, personální, technický a jiný potenciál těchto institucí.

Mé osobní zkušenosti mi dovolují konstatovat, že akademičtí pracovníci včetně odborníků z praxe, kteří na Univerzitě třetího věku MU vyučují, jsou nadšeni ze zcela odlišného zájmu, pozornosti a přístupu posluchačů oproti studentům prezenčního studia. Podle jejich slov je předávání poznatků a vědomostí této skupině občanů mnohdy neopakovatelným zážitkem, který je naplňuje a věcné otázky či neutuchající potlesk jim vynahradí honorář neúměrný jejich odbornosti. Senioři tak podle mě do jisté míry i zvyšují kulturu vzdělávání.

Populace starších občanů je na jedné straně homogenní – většina jejich členů již není ekonomicky aktivní, ale na straně druhé je diferenciovaná vzhledem k rozdílné úrovni vzdělání, profesi, sociálnímu zařazení, zdravotnímu stavu, finančním možnostem nebo životním zkušenostem, případně osobní orientaci. Vzdělávání seniorů nejsou jen univerzity třetího věku. Jsem si vědoma faktu, že je potřeba zabývat se i problémem vzdělávání seniorů v pokročilejším věku, se specifickými kognitivními poruchami, jejichž vzdělávací potřeby jsou diametrálně odlišné od těch seniorů, se kterými pracuji např. já.

Je tedy nabíledni, že jsem touto prací nemohla ani zdaleka obsáhnout všechna témata, která se k inkriminované problematice vztahují. Domnívám se však, že cíle, které jsem si v úvodu této práce stanovila, byly splněny. Porovnáním svých zjištění s údaji z odborné literatury jsem dospěla k závěru, že kurzy U3V MU jsou pro část seniorů jednou z možností, která významnou měrou přispívá k udržení kvality života přívětivým a důstojným způsobem. To je pro mne velkou motivací do další práce i studia.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ADAMEC, Petr a David KRYŠTOF, eds. *Universities of the Third Age at Czech Universities*. Brno: Asociace Univerzit třetího věku České republiky, 2012, 43 s. ISBN 978-80-214-4627-4.

ADAMEC, Petr a David KRYŠTOF, eds. *Univerzity třetího věku na vysokých školách*. Brno: Asociace Univerzit třetího věku České republiky, 2011, 135 s. ISBN 978-80-210-5640-4.

ADAMEC, Petr a Marcela STRMISKOVÁ. *Výroční zpráva Univerzity třetího věku Masarykovy univerzity za rok 2013*. Brno: Masarykova univerzita, 2013, 56 s.

ADAMEC, Petr a Marián SVOBODA. Postoje starších občanů v Jihomoravském kraji k dalšímu vzdělávání. In: HLAĐO, P., ed. *Lifelong Learning – celoživotní vzdělávání*. Brno: Mendelova univerzita v Brně, Institut celoživotního vzdělávání, 2014, roč. 4, č. 2, s. 54–78. ISSN 1804-526X.

ADAMEC, Petr, Jiří DAN a Barbora HAŠKOVÁ. Přínos Univerzit třetího věku ke kvalitě života seniorů. In: ŘEHULKA, E., ed. *Škola a zdraví pro 21. století. Výchova ke zdraví: souvislosti a inspirace* [online]. 18. 8. 2010, poslední revize 21. 8. 2010 [cit. 15. 2. 2015]. Dostupné z: http://www.ped.muni.cz/z21/knihy/2010/26/26/texty/cze/adamec_dan_haskova_c.pdf

Asociace univerzit třetího věku České republiky [online]. c2014, [cit. 2015-01-31]. Dostupné z: <http://www.au3v.org>

BOČKOVÁ, Věra. *Celoživotní vzdělávání – výzva nebo povinnost?*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 2000, 29 s. ISBN 80-244-0155-x.

BRÁZDOVÁ, Zdeňka. *Analýza vzdělávacích potřeb*. Učební opora kurzu Certifikovaný manažer vzdělávání dospělých. Praha–Brno–Olomouc: AIVD, o. s., CC Systems, s. r. o., ICV FF UPOL, 2007, 59 s.

ČEVELA, Rostislav a Libuše ČELEDOVÁ. *Sociální gerontologie: východiska ke zdravotní politice a podpoře zdraví ve stáří*. Praha: Grada, 2014, 238 s. ISBN 978-80-247-4544-2.

ČÍKOVÁ, Zuzana. *Jak tráví volný čas seniori*. Brno, 2008. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Lékařská fakulta, Katedra ošetřovatelství. Vedoucí diplomové práce Andrea Pokorná.

ČORNANIČOVÁ, Rozália. *Edukácia seniorov: vznik, rozvoj, podnety pre geragogiku*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1998, 156 s. ISBN 80-223-1206-1.

Dlouhodobý vývoj Jihomoravského kraje v letech 1993–2013 [online]. c2013, poslední revize neuvedena. Dostupné z: http://www.czso.cz/xb/redakce.nsf/i/1_cast_uzemi_makroekonomicke_ukazatele_zivotni_prostredi_obyvatelstvo

DVOŘÁČKOVÁ, Dagmar. *Kvalita života seniorů: v domovech pro seniory*. Praha: Grada, 2012, 112 s. ISBN 978-80-247-4138-3.

DVOŘÁKOVÁ, Miroslava. Možnosti a limity vyučování starších dospělých. In: KRYSTOŇ, M., M. ŠERÁK, L. TOMCZYK, eds. *Nové trendy ve vzdělávání seniorů/Nowe trendy w edukacji seniorów. Česko-polsko-slovenské studie z andragogiky a sociální gerontologie*. Banská Bystrica-Praha-Krakow: AIVD ČR, o. s., 2014. s. 73–80. ISBN 978-80-904531-8-0.

- GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000, 207 s. ISBN 80-85931-79-6.
- HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000, 774 s. ISBN 80-7178-303-x.
- HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Fenomén stáří*. Praha: Havlíček Brain Team, 2010, 365 s. ISBN 978-80-87109-19-9.
- HOLCZEROVÁ, Vladimíra a Dagmar DVOŘÁČKOVÁ. *Volnočasové aktivity pro seniory*. Praha: Grada, 2013, 96 s. ISBN 978-80-247-4697-5.
- HOLMEROVÁ, Iva et al. Aktivní stárnutí. *Česká geriatrická revue* [online]. 2006, roč. 4, č. 3. [cit. 2015-01-04]. ISSN 1801-8661. Dostupné z: http://www.geriatrickevue.cz/pdf/gr_06_03_06.pdf
- CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, 2007, 265 s. ISBN 978-80-247-1369-4.
- Informační systém Asociace univerzit třetího věku České republiky*. [online]. c2010, [cit. 2015-01-25]. Dostupné (pod heslem) z: <http://www.au3v.zcu.cz/au3v>
- JAROŠOVÁ, Darja. *Péče o seniory*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2006, 107 s. ISBN 80-7368-110-2.
- JINDRA, Jan. *Webová analytika v marketingovém výzkumu akademické instituce*. Jindřichův Hradec, 2011. Diplomová práce. Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta managementu. Vedoucí práce Tomáš Kincl.
- JŮZOVÁ, Jitka. *Možnosti přípravy na stáří*. Brno, 2006. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav pedagogických věd. Vedoucí diplomové práce Dana Knotová.
- KALVACH, Zdeněk. *Úvod do gerontologie a geriatricie: integrovaný text pro interdisciplinární studium*. Praha: Karolinum, 1997, 193 s. ISBN 80-7184-366-0.
- KERLINGER, Fred N. *Základy výzkumu chování: pedagogický a psychologický výzkum*. Praha: Academia, 1972, 705 s.
- KOMENSKÝ, Jan Amos a Josef HENDRICH. *Vševýchova: Pampaedia*. V Praze: Státní nakladatelství, 1948, 269 s.
- KOTLER, Phillip a Karen FOX. *Strategic Marketing for Educational Institutions*. New Jersey (USA): Prentice-Hall, 1995.
- KOTLER, Phillip a Kevin Lane KELLER. *Marketing management*. Praha: Grada, 2007, 788 s. ISBN 978-80-247-1359-5.
- KOZEL, Roman, Lenka MYNÁŘOVÁ a Hana SVOBODOVÁ. *Moderní metody a techniky marketingového výzkumu*. Praha: Grada, 2011, 304 s. ISBN 978-80-247-3527-6.
- KRAUS, Blahoslav. Česká sociální pedagogika po r. 1990. *Sociální pedagogika* [online]. 2013, roč. 1, č. 1, s. 102–110 [cit. 2015-04-12]. ISSN 1805-8825. Dostupné z: <http://soced.cz/>
- KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Psychologie nemoci*. Praha: Grada, 2002, 198 s. ISBN 80-247-0179-0.
- LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 2006, 368 s. ISBN 80-247-1284-9.

LEMIEUX, Andre et al. *Gerontagogy beyond Words: A Reality*. Montréal (Kanada): Editions Nouvelles AMS, 2001. ISBN 2-921696-95-9.

LINHARTOVÁ, Dana, Lenka DANIELOVÁ a Pavel MÁCHAL. *Vybrané problémy celoživotního vzdělávání v evropském kontextu*. Brno: Konvoj, 2010, 102 s. ISBN 978-80-7302-160-3.

LIPTÁK, František. *Ekonomika riadenia vzdelávacej aktivity*. Učební opora kurzu Certifikovaný manažer vzdělávání dospělých. Praha–Brno–Olomouc: AIVD, o. s., CC Systems, s. r. o., ICV FF UPOL, 2007, 43 s.

LIVEČKA, Emil. *Úvod do gerontopedagogiky: jen pro uživatele v odvětví školství*. Praha: Ústav školských informací při ministerstvu školství ČSR, 1979, 233 s.

MÜHLPACHR, Pavel. *Gerontopedagogika*. Brno: Masarykova univerzita, 2004, 203 s. ISBN 80-210-3345-2.

MÜHLPACHR, Pavel. Gerontopedagogika. In: PRŮCHA, J., ed. *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál, 2009a, s. 743–747. ISBN: ISBN 978-80-7367-546-2.

MÜHLPACHR, Pavel. Vzdělávání seniorů. In: PRŮCHA, J., ed. *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál, 2009b, s. 483–486. ISBN: ISBN 978-80-7367-546-2.

MUŽÍK, Jaroslav. *Androdidaktika*. Praha: ASPI, 2004, 146 s. ISBN 80-7357-045-9.

Národní akční plán podporující pozitivní stárnutí pro období let 2013 až 2017: podkladová studie [online]. c2012, poslední revize 6. 2. 2013 [cit. 2015-02-01]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/14540/III_vlada__Akcni_plan_starnuti_.pdf

ONDRUŠOVÁ, Jiřina. *Stáří a smysl života*. Praha: Karolinum, 2011, 168 s. ISBN 978-80-246-1997-2.

PALÁN, Zdeněk a Tomáš LANGER. *Základy andragogiky*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2008, 184 s. ISBN 978-80-86723-58-7.

PALÁN, Zdeněk. *Výkladový slovník vzdělávání dospělých*. Olomouc: DAHA, 1997, 159 s. ISBN 80-902232-1-4.

PETŘKOVÁ, Anna a Rozália ČORNANIČOVÁ. *Gerontagogika: úvod do teorie a praxe edukace seniorů: studijní texty pro distanční studium*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004, 92 s. ISBN 80-244-0879-1.

PLISKOVÁ, Karolína. *Absolventi Senior akademie jako účastníci prevence kriminality*. Brno, 2014. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav pedagogických věd. Vedoucí práce Milada Rabušicová.

PODLAHOVÁ, Libuše. *Didaktika pro vysokoškolské učitele: [vybrané kapitoly]*. Praha: Grada, 2012, 154 s. ISBN 978-80-247-4217-5.

PRŮCHA, Jan a Jaroslav VETEŠKA. *Andragogický slovník*. Praha: Grada, 2012, 294 s. ISBN 978-80-247-3960-1.

PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2003, 322 s. ISBN 80-7178-772-8.

RABUŠICOVÁ, Milada a Ladislav RABUŠIC. *Učíme se po celý život?: o vzdělávání dospělých v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, 2008, 339 s. ISBN 978-80-210-4779-2.

SMĚKALOVÁ, Lucie a Naděžda ŠPATENKOVÁ. Profesionalizace a profesní rozvoj lektora seniorského vzdělávání. In: HLAĐO, P., ed. *Lifelong Learning – celoživotní vzdělávání*. Brno: Mendelova univerzita v Brně, Institut celoživotního vzdělávání, 2014, roč. 4, č. 2, s. 79–93. ISSN 1804-526X.

Směrnice rektora č. 11/2006 – Univerzita třetího věku [online]. c2006, [cit. 2015-02-08]. Dostupné (pod heslem) z: https://is.muni.cz/auth/do/rect/normy/smernicerektora/Smernice_rektora_11-2006.doc

STARÝ, Karel. Kvalita a efektivita ve vzdělávání. In: PRŮCHA, J., ed. *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál, 2009, s. 571–575. ISBN: ISBN 978-80-7367-546-2.

SVĚTLÍK, Jaroslav. *Marketingové řízení školy*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2009, 328 s. ISBN 978-80-7357-494-9.

ŠERÁK, Michal. *Zájmové vzdělávání dospělých*. Praha: Portál, 2009, 207 s. ISBN 978-80-7367-551-6.

ŠIPR, Květoslav. Jak vznikala Univerzita třetího věku Masarykovy univerzity. In: ADAMEC, P., ed. *Univerzita třetího věku 1990–2010: 20 let seniorského vzdělávání na Masarykově univerzitě*. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 14–17. ISBN 978-80-210-5156-0.

ŠPATENKOVÁ, Naděžda. *Gerontagogika: studijní text pro kombinované studium*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, 83 s. ISBN 978-80-244-3653-1.

ŠPATENKOVÁ, Naděžda. Mýty o vzdělávání seniorů. In: KONUPČÍKOVÁ, E., ed. *Sborník z 3. ročníku konference Vzdělávání 3. věku – příležitost pro společnost (19. 2. 2015)*. Služba škole Mladá Boleslav, Asociace institucí vzdělávání dospělých ČR, o. s.: Mladá Boleslav, 2015, s. 26–28.

Univerzita třetího věku Masarykovy univerzity [online]. c2010, [cit. 2015-02-08]. Dostupné z: <http://www.u3v.muni.cz>

VAĐUROVÁ, Helena. Měření a klasifikace faktorů ovlivňujících kvalitu života seniorů, nevléčitelně nemocných a umírajících. In: MŮHLPACHR, P., ed. *Schola gerontologica*. Brno: Masarykova univerzita, 2005, s. 25–35. ISBN 80-210-3838-1.

VAVŘÍN, Petr. Trochu historie o seniorském vzdělávání v České republice i v Evropě. In: ADAMEC, P., ed. *Univerzita třetího věku 1990–2010: 20 let seniorského vzdělávání na Masarykově univerzitě*. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 8–11. ISBN 978-80-210-5156-0.

World Health Organization. Active ageing: A policy Framework [online]. c2002 [cit. 2015-02-21]. Dostupné z http://whqlibdoc.who.int/hq/2002/who_nmh_nph_02.8.pdf

Základní výsledky Projekce 2013 [online]. c2013 [cit. 2014-12-14]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/t/A6003061F5/\\$File/40201301.pdf](http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/t/A6003061F5/$File/40201301.pdf)

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

AIUTA	Association Internationale des Universités du Troisième Age
ČVUT	České vysoké učení technické v Praze
ČZU	Česká zemědělská univerzita v Praze
DFJAMU	Divadelní fakulta Janáčkovy akademie múzických umění v Brně
EFOS	European Federation of Older Students
EURAG	Europäische Arbeitsgemeinschaft
ICT	informační a komunikační technologie
JČU	Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
LEDAX	obecně prospěšná společnost - pečovatelská služba a další péče o seniory
MENDELU	Mendelova univerzita v Brně
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
OSN	Organizace spojených národů
OU	Ostravská univerzita v Ostravě
SUO	Slezská univerzita v Opavě
TAT	Third Age Trust
TUL	Technická univerzita v Liberci
UHK	Univerzita Hradec Králové
UJEP	Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem
UK	Univerzita Karlova v Praze
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UP	Univerzita Pardubice
UPOL	Univerzita Palackého v Olomouci
UTB	Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
VFU	Veterinární a farmaceutická univerzita v Brně
VŠB-TU	Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava
VŠE	Vysoká škola ekonomická v Praze
VŠCHT	Vysoká škola chemicko-technologická v Praze
VŠPJ	Vysoká škola polytechnická Jihlava
VUT	Vysoké učení technické v Brně
WHO	World Health Organisation
ZAWiW	Zentrum für Allgemeine Wissenschaftliche Weiterbildung
ZČU	Západočeská univerzita v Plzni

SEZNAM OBRÁZKŮ

<i>Obrázek 1: Pyramidální pojetí celoživotního vzdělávání – aplikace na podmínky České republiky</i>	<i>16</i>
<i>Obrázek 2: Náhled internetových stránek Informačního systému Asociace univerzit třetího věku České republiky</i>	<i>24</i>
<i>Obrázek 3: Ukázka učebního textu z mimořádných přednášek</i>	<i>34</i>

SEZNAM TABULEK

<i>Tabulka 1: Struktura účastníků U3V na Masarykově univerzitě k 31. 12. 2014</i>	<i>26</i>
<i>Tabulka 2: Návratnost dotazníků v letech 2012/2013 a 2013/2014</i>	<i>44</i>
<i>Tabulka 3: Struktura respondentů průzkumů podle pohlaví</i>	<i>47</i>
<i>Tabulka 4: Struktura respondentů průzkumů podle věku</i>	<i>47</i>
<i>Tabulka 5: Struktura respondentů průzkumů podle vzdělání</i>	<i>47</i>
<i>Tabulka 6: Struktura respondentů průzkumů podle velikosti obce trvalého bydliště.....</i>	<i>47</i>
<i>Tabulka 7: Struktura respondentů průzkumů podle místa bydliště</i>	<i>48</i>
<i>Tabulka 8: Struktura respondentů průzkumů podle pracovního zařazení.....</i>	<i>48</i>
<i>Tabulka 9: Spokojenost s celkovou úrovní vzdělávání na U3V MU napříč jednotlivými dlouhodobými kurzy v akademickém roce 2012/2013</i>	<i>50</i>
<i>Tabulka 10: Spokojenost s celkovou úrovní vzdělávání na U3V MU napříč jednotlivými dlouhodobými kurzy v akademickém roce 2013/2014</i>	<i>50</i>
<i>Tabulka 11: Srovnání míry spokojenosti s jednotlivými atributy napříč realizovanými kurzy v akademickém roce 2012/2013.....</i>	<i>52</i>
<i>Tabulka 12: Srovnání míry spokojenosti s jednotlivými atributy napříč realizovanými kurzy v akademickém roce 2013/2014.....</i>	<i>54</i>
<i>Tabulka 13: Silné a slabé aspekty (atributy) organizace U3V MU</i>	<i>57</i>
<i>Tabulka 14: Hodnocení míry spokojenosti účastníků s dílčími atributy podle hodnotícího kritéria napříč jednotlivými kurzy</i>	<i>58</i>

SEZNAM GRAFŮ

<i>Graf 1: Věková struktura obyvatelstva v České republice v letech 1945 a 2013</i>	13
<i>Graf 2: Návštěvnost internetových stránek U3V MU v období od 1. 12. 2012 do 31. 3. 2015</i>	33
<i>Graf 3: Podíl veřejných vysokých škol na celkovém výkonu členů Asociace univerzit třetího věku v AR 2013/2014</i>	36
<i>Graf 4: Motivace účastníků ke vzdělávání na U3V MU</i>	38
<i>Graf 5: Spokojenost s celkovou úrovní vzdělávání na U3V MU v akademickém roce 2012/2013</i>	49
<i>Graf 6: Spokojenost s celkovou úrovní vzdělávání na U3V MU v akademickém roce 2013/2014</i>	49
<i>Graf 7: Míra spokojenosti s dílčími organizačními atributy U3V MU.....</i>	51
<i>Graf 8: Průměrná míra spokojenosti s dílčími atributy v kurzech pod hranicí hodnotícího kritéria</i>	59

SEZNAM PŘÍLOH

- P I: Výkon veřejných vysokých škol v oblasti U3V v akademickém roce 2013/2014
- P II: Míra spokojenosti s dílčími organizačními atributy v letech 2012/2013 a 2013/2014
- P III: Dotazník použitý při průzkumu v akademickém roce 2012/2013
- P IV: Fotografie z aktivit U3V MU

**PŘÍLOHA P I: VÝKON VEŘEJNÝCH VYSOKÝCH ŠKOL
V OBLASTI U3V V AKADEMICKÉM ROCE 2013/2014**

Název univerzity	Počet kurzů	Suma hodin aktivní výuky	Suma účastníků	Přepočtený výkon (studentohodiny)	Podíl na celkovém výkonu
ČZU	53	5 724	5 139	68 545,28	8,30%
ČVUT	85	2 345	1 629	47 707,28	5,78%
DF JAMU	3	92	237	5 820	0,71%
JČU	55	1 618	1 224	34 078,28	4,13%
MU	71	1 500	4 326	59 312,32	7,18%
MENDELU	56	1 217	2 881	49 732,48	6,02%
OU	17	734	885	29 818,08	3,61%
SUO	36	1 366	979	25 357,92	3,07%
TUL	61	1 892	1 063	29 077,28	3,52%
UHK	21	620	1 089	13 157,12	1,59%
UJEP	75	1 813	2 510	41 092,16	4,98%
UK	145	6 490	6 314	149 119,41	18,05%
UPOL	74	1 108	2 248	29 273,92	3,54%
UP	10	391	382	13 187,2	1,60%
UTB	34	1 056	1 279	20 745,12	2,51%
VFU	6	84	787	5 750,08	0,70%
VŠB-TU	25	640	748	16 884,32	2,04%
VŠE	119	3 264	2 544	61 793,76	7,48%
VŠCHT	22	858	543	20 817,8	2,52%
VŠPJ	50	1 568	862	21 099,36	2,55%
VUT	59	1 559	2 167	39 518	4,78%
ZČU	85	1 608	3 161	44 116,28	5,34%
Celkem:	1 162	37 547	42 997	826 003,5	100,00%

Zdroj: Systém centrální evidence výkonů U3V (viz Informační, 2010)

**PŘÍLOHA P II: MÍRA SPOKOJENOSTI S DÍLČÍMI
ORGANIZAČNÍMI ATRIBUTY V LETECH 2012/2013 A 2013/2014**

2012/ 2013	Spokojen(a)		Ani spokojen(a), ani nespokojen(a)		Nespokojen(a)		Nehodnotím		Celkem	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1	676	86,1	77	9,8	6	0,8	26	3,3	785	100,0
2	583	74,3	159	20,3	15	1,9	28	3,6	785	100,0
3	687	87,5	57	7,3	7	0,9	34	4,3	785	100,0
4	713	90,8	30	3,8	11	1,4	31	3,9	785	100,0
5	636	81,0	77	9,8	11	1,4	61	7,8	785	100,0
6	604	76,9	114	14,5	30	3,8	37	4,7	785	100,0
7	681	86,8	68	8,7	6	0,8	30	3,8	785	100,0
8	693	88,3	45	5,7	8	1,0	39	5,0	785	100,0
9	570	72,6	139	17,7	25	3,2	51	6,5	785	100,0
10	548	69,8	129	16,4	31	3,9	77	9,8	785	100,0
11	687	87,5	41	5,2	23	2,9	34	4,3	785	100,0

2013/ 2014	Spokojen(a)		Ani spokojen(a), ani nespokojen(a)		Nespokojen(a)		Nehodnotím		Celkem	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1	523	89,4	29	5,0	11	1,9	22	3,8	585	100,0
2	452	77,3	80	13,7	29	5,0	24	4,1	585	100,0
3	531	90,8	17	2,9	7	1,2	30	5,1	585	100,0
4	542	92,6	11	1,9	8	1,4	24	4,1	585	100,0
5	477	81,5	35	6,0	18	3,1	55	9,4	585	100,0
6	424	72,5	85	14,5	35	6,0	41	7,0	585	100,0
7	520	88,9	17	2,9	12	2,1	36	6,2	585	100,0
8	525	89,7	12	2,1	12	2,1	36	6,2	585	100,0
9	455	77,8	54	9,2	27	4,6	49	8,4	585	100,0
10	383	65,5	92	15,7	31	5,3	79	13,5	585	100,0
11	492	84,1	36	6,2	25	4,3	32	5,5	585	100,0

Legenda:

1. S kvalitou přednášek	7. S celkovou organizací výuky
2. S výběrem témat přednášek	8. S celkovou péčí o účastníky U3V
3. S kvalitou a odborností lektorů	9. S výší úhrad za kurzy
4. S vystupováním a přístupem lektorů	10. S rozsahem sylabů
5. S technickým vybavením učeben	11. S časem (dobou) výuky v průběhu dne
6. S pohodlím a komfortem učeben	

PŘÍLOHA P III: DOTAZNÍK POUŽITÝ PŘI PRŮZKUMU V AKADEMICKÉM ROCE 2012/2013

Všeobecně zaměřený kurz 1. ročník

DOTAZNÍK

pro účastníky vzdělávání Univerzity třetího věku (U3V) na Masarykově univerzitě.

Vážení účastníci vzdělávání U3V, dovoluji Vám požádat o vyplnění následujícího dotazníku. Na základě Vašich názorů budeme moci cíleně optimalizovat proces výuky, její organizaci, ale také např. vybírat témata kurzů tak, aby se co nejvíce přiblížila Vaším požadavkům. Děkujeme vám za spolupráci.

1. Jste spokojen(a) nebo nespokojen(a) s celkovou úrovní vzdělávání na Univerzitě třetího věku Masarykovy univerzity?

Zakřížkujte variantu na stupnici 1–10, kde „1“ je rozhodně spokojen(a) a „10“ rozhodně nespokojen(a).

Spokojen(a)					Nespokojen(a)					Nehodnotím
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	99

2. Nakolik jste spokojen(a) nebo nespokojen(a) s následujícími položkami, které souvisí se vzděláváním na U3V.

Zakřížkujte variantu na stupnici 1–10, kde „1“ je rozhodně spokojen(a) a „10“ rozhodně nespokojen(a).

	Spokojen(a)	Nespokojen(a)	Nehodnotím
1. S kvalitou přednášek	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ 8 ☐ 9 ☐ 10 ☐		99
2. S výběrem témat přednášek	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ 8 ☐ 9 ☐ 10 ☐		99
3. S kvalitou a odborností lektorů	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ 8 ☐ 9 ☐ 10 ☐		99
4. S vystupováním a přístupem lektorů	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ 8 ☐ 9 ☐ 10 ☐		99
5. S technickým vybavením učeben	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ 8 ☐ 9 ☐ 10 ☐		99
6. S pohodlím a komfortem učeben	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ 8 ☐ 9 ☐ 10 ☐		99
7. S celkovou organizací výuky	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ 8 ☐ 9 ☐ 10 ☐		99
8. S celkovou péčí o účastníky U3V	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ 8 ☐ 9 ☐ 10 ☐		99
9. S výší úhrad za kurzy	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ 8 ☐ 9 ☐ 10 ☐		99
10. S rozsahem sylabů	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ 8 ☐ 9 ☐ 10 ☐		99
11. S časem (dobou) výuky v průběhu dne	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ 8 ☐ 9 ☐ 10 ☐		99

3. Jak jste byl(a) spokojen(a) nebo nespokojen(a) s již realizovanými přednáškami v akademickém roce 2012/2013?

Jsou zde uvedeny realizované přednášky všech směrů, hodnotte pouze ty, které jste navštívili.

Zakřížkujte variantu na stupnici 1–10, kde „1“ je rozhodně spokojen(a) a „10“ rozhodně nespokojen(a).

	Spokojen(a)	Nespokojen(a)	Nehodnotím
1. Historie a rozvoj Masarykovy univerzity doc. Ing. Ladislav Janíček, Ph.D., MBA (kvestor MU)	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ 8 ☐ 9 ☐ 10 ☐		99 ☐
2. Podkarpatská Rus – pralesy, poloniny, lidé Mgr. Pavel Klvač (Fakulta sociálních studií MU)	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ 8 ☐ 9 ☐ 10 ☐		99 ☐
3. Čs. státní symbolika, vlajka, znak a jak jsme k nim přišli PhDr. Libor Vykoupil, Ph.D. (Filozofická fakulta MU)	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ 8 ☐ 9 ☐ 10 ☐		99 ☐
4. Poradenská psychologie – neznámá známá PhDr. Iva Burešová, Ph.D. (Filozofická fakulta)	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ 8 ☐ 9 ☐ 10 ☐		99 ☐

5. Jak studovat v dospělém věku
prof. PhDr. Evžen Řehulka, CSc. (Pedagogická fakulta)	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ 8 ☐ 9 ☐ 10 ☐	99 ☐
6. Geologické procesy a jejich vliv na životní prostředí
RNDr. Václav Vávra, Ph.D. (Přírodovědecká fakulta MU)	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ 8 ☐ 9 ☐ 10 ☐	99 ☐
7. Základní zdravotnická problematika a východiska zdravotní péče
prof. MUDr. Jan Holčík, DrSc. (Lékařská fakulta MU)	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ 8 ☐ 9 ☐ 10 ☐	99 ☐
8. My a správná výživa
Mgr. Martin Forejt, Ph.D. (Lékařská fakulta MU)	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ 8 ☐ 9 ☐ 10 ☐	99 ☐
9. Gerontologie – jak se s věkem měníme
prof. MUDr. Hana Matějovská Kubešová, CSc. (Lékařská fakulta MU)	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ 8 ☐ 9 ☐ 10 ☐	99 ☐
10. Různé tváře dobrého vojáka Švejka (aneb Když dva dělají totéž...)
PhDr. Michal Křístek, M.Phil., Ph.D. (Filozofická fakulta MU)	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ 8 ☐ 9 ☐ 10 ☐	99 ☐
11. Fenomén Ruska a SSSR českýma očima
prof. PhDr. Ivo Pospíšil, DrSc. (Filozofická fakulta MU)	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ 8 ☐ 9 ☐ 10 ☐	99 ☐
12. Byl moderní na přídí tradice...
(životní dráha Jiřího Mahena)
doc. PhDr. Jiří Poláček, CSc. (Pedagogická fakulta)	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ 8 ☐ 9 ☐ 10 ☐	99 ☐
13. Václav Havel a jeho sametová revoluce
JUDr. Michal Lamparter, Ph.D. (Právnická fakulta MU)	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ 8 ☐ 9 ☐ 10 ☐	99 ☐
14. Člověk hledá smysl v každém věku
doc. PhDr. Pavel Navrátil, Ph.D. (Fakulta sociální studií MU)	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ 8 ☐ 9 ☐ 10 ☐	99 ☐
15. Jsou důchodci chudí nebo bohatí? Jakou mají perspektivu?
Ing. Robert Jahoda, Ph.D. (Ekonomicko-správní fakulta MU)	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ 8 ☐ 9 ☐ 10 ☐	99 ☐

4. Pokud jste v podzimním semestru absolvoval(a) některý z tematických kurzů, který se Vám nejvíce líbil?

Vypište

5. Navštěvujete i jiné kurzy U3V?

1. Na Vysokém učení technickém v Brně.	☐ Ano	☐ Ne
2. Na Mendelově univerzitě v Brně.	☐ Ano	☐ Ne
3. Na Veterinární a farmaceutické univerzitě.	☐ Ano	☐ Ne
4. Na jiných VŠ mimo Brno	☐ Ano	☐ Ne

6. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

- středoškolské obor
- vysokoškolské fakulta

7. Jaké bylo Vaše pracovní zařazení před odchodem do starobního důchodu?

1. ☐ Dělník (manuální pracovník)	2. ☐ Zaměstnanec (v komerční sféře)
3. ☐ Zaměstnanec (státní či příspěvkové organizace)	4. ☐ Učitel, lékař, vědecký a výzkumný pracovník, právník, apod.
5. ☐ Podnikatel(ka)	6. ☐ Drobný živnostník
7. ☐ Specifická povolání: voják, hasič, policista, žurnalista, apod.	8. ☐ Nezaměstnaný(á)
9. ☐ Jinak ekonomicky aktivní (vypište)	

8. Jste Pouze v důchodu Ještě pracuji

9. Jaká je velikost sídla, v němž žijete?

1. ☐ Do 500 obyvatel	2. ☐ 501 - 1 000 obyvatel	3. ☐ 1 001 - 5 000 obyvatel
4. ☐ 5 001 - 10 000 obyvatel	5. ☐ 10 001 - 20 000 obyvatel	6. ☐ 20 001 a více

10. Bydlíte

1. v Brně 2. ve vzdálenosti km od Brna

11. Kolik let Vám bylo při Vašich posledních narozeninách? Vypište let

12. Jste Žena Muž

13. Je něco, co byste chtěl(a) sdělit organizátorům U3V?

Vypište
.....
.....

Děkujeme Vám za vyplnění dotazníku a Váš čas.

PŘÍLOHA P IV: FOTOGRAFIE Z AKTIVIT U3V MU

1 – Zahájení akademického roku – první přednáška Všeobecně zaměřeného kurzu
2 – Posluchači ve studovně U3V na Fakultě sociálních studií MU

3 – Přednáška z kurzu Dějiny umění a vizuální kultury pořádaného v Telči
4 – Z kurzu Práce s počítačem pro začátečníky

5 – Z kurzu Zobcová flétna pro mírně pokročilé
6 – Z kurzu Objevujeme svět – úžasný děda, úžasná babička

7

8

7 – Přednáška starobrněnského opata Lukáše Evžena Martince: T. E. Šilinger

8 – Týdenní kurz Výtvarný plenér v Telči

9

10

9 – Kurz Sebeobrana pro seniory

10 – Přednáška doc. PhDr. Ivo Plaňavy: Komunikační otazníky, vykřičníky a fauly

11

12

11 – Promoce absolventů U3V za účasti zástupců všech fakult MU

12 – Společné foto účastníků Česko-německé letní seniorské školy 2014

Zdroj: Digitální knihovna fotografií MU. Dostupné z: <https://dkf.ics.muni.cz>

Autoři fotografií: Aleš Ležatka, Igor Šeřf